GRENSPARKATLAS GROOT SAEFTINGHE

Natuur, landbouw en haven in kaart gebracht

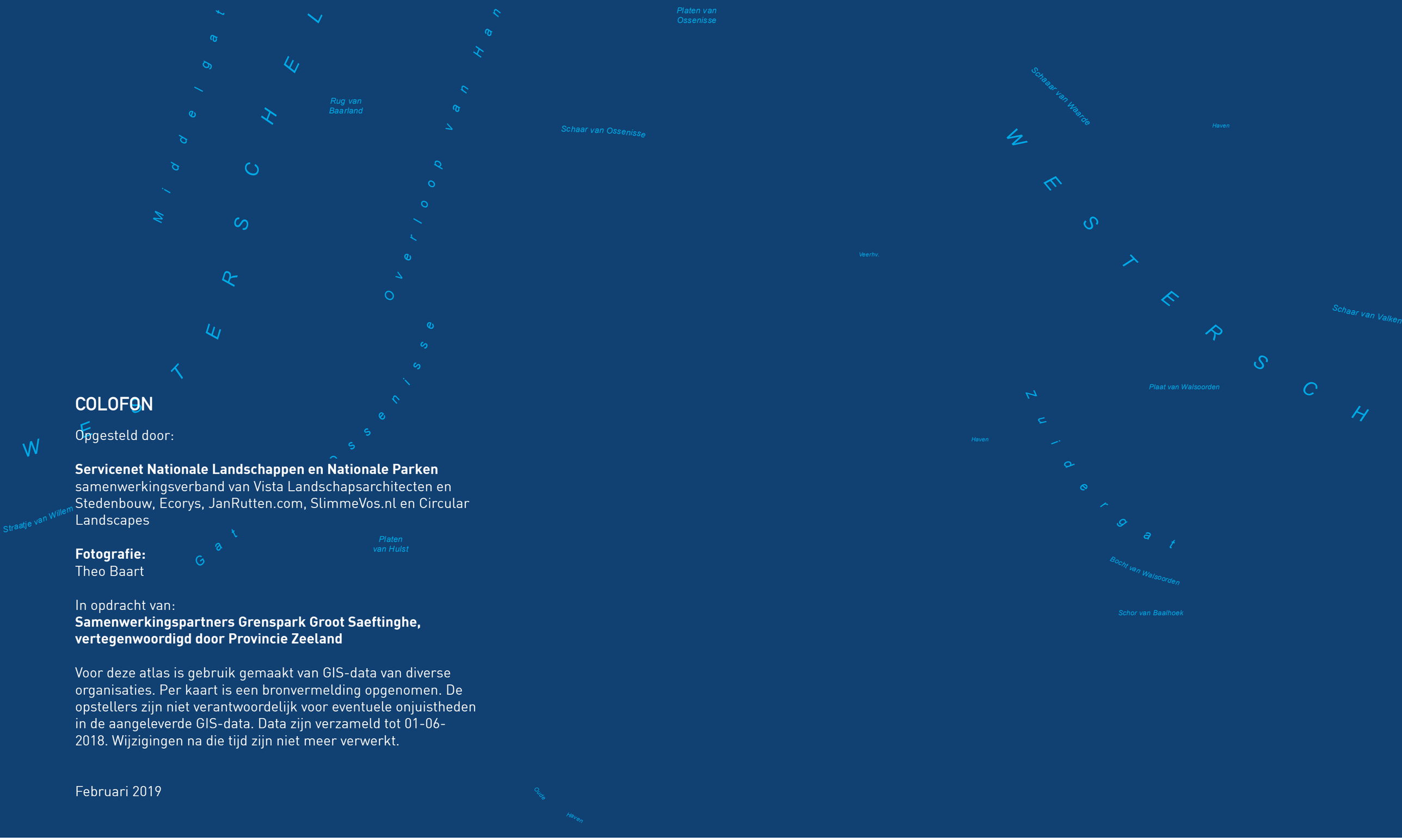

COLOFON

Opgesteld door:

Servicenet Nationale Landschappen en Nationale Parken
samenwerkingsverband van Vista Landschapsarchitecten en Stedenbouw, Ecorys, JanRutten.com, SlimmeVos.nl en Circular Landscapes

Fotografie:
Theo Baart

In opdracht van:
Samenwerkingspartners Grenspark Groot Saeftinghe, vertegenwoordigd door Provincie Zeeland

Voor deze atlas is gebruik gemaakt van GIS-data van diverse organisaties. Per kaart is een bronvermelding opgenomen. De opstellers zijn niet verantwoordelijk voor eventuele onjuistheden in de aangeleverde GIS-data. Data zijn verzameld tot 01-06-2018. Wijzigingen na die tijd zijn niet meer verwerkt.

Februari 2019

Servicenet
Nationale Landschappen
en Nationale Parken

Kreek

Vrikenisse

Algar

kapitale

Uitwatering

Bathse

Spuikanaal

Nauw van Bath

Geul Zimmerman

isse

Haven

Plaat van Saeftinge

Platen van
Valkenisse

Schaar van de Noord

Pas van Rilland

Schi

Kru

E L D E

Appelzak

Schelde-Rijnverbinding Kreekrak

Marlemonsche Plaat

Kabeljauwbeek

Overloop van Valkenisse

Konijnenschor

Speelmansgat

V e r d r o n k e n l a n d v a n S a e f t i n g e

Hondegat

Jachthaven

Spauwer

Tweede Platte Plaat

Grauwe
Plaat

Eerste Platte Plaat

Provincie Zeeland

Vlaamse overheid

AGENTSCHAP NATUUR & BOS

VLAAMSE LAND MAATSCHAPPIJ

De Vlaamse Waterweg nv

Interreg
EUROPESE UNIE
Vlaanderen-Nederland
Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling

Port of Antwerp

natuurpunt

EGTS Linieland van Waas en Hulst

STICHTING HET ZEEUWSE LANDSCHAP

provincie Oost-Vlaanderen

INHOUD

VOORWOORD 7
EEUWIGE DYNAMIEK TUSSEN NATUUR, LANDBOUW EN HAVEN 9
DEMOGRAFIE 11

SAEFTINGHE IN BEELD 12

HISTORISCHE ONTWIKKELING 25
veranderend landschap 26
veranderen grens tussen land en zee 30
polderopbouw 32
verdronken dorpen 33

LANDSCHAP IN LAGEN 35

NATUURLIJKE ONDERLEGGER 37
bodem 38
gemorfologie 39
hoogtekaart 40
kreken 41
scheldestroom 42
verzilting 43

NETWERKEN 45
dijken 46
watersysteem 47
energienetwerk 48
wegennetwerk 49
openbaar vervoer 50
fiets/wandelroutes 51

RUIMTEGEBRUIK 53
natuurstatus 54
natuurtypen 55
agrarisch natuurbeheer 56
landbouw 57
haven en industrie 58
bebouwing 59
cultuurhistorie 60
vestingwerken 61
horeca 62
recreatie 63

DRIE-EENHEID NATUUR/LANDBOUW/HAVEN 65
ontwikkeling natuur, landbouw, haven 66
natuur, landbouw, haven 70

SLOTWOORD 71

VOORWOORD

Een landschap dat door de jaren heen voortdurend van gedaante veranderde. Waar inpoldering en militaire inundaties het beeld vormden. Waar kleinschalige polderlandschappen zijn vervangen door grotere varianten. Waar urbanisatie plaatsvond en industrialisatie. Waar immer grenzen werden verlegd, en de laatste jaren veel aandacht was voor natuurherstel en -compensatie.

In de Grensparkatlas Groot Saeftinghe is prachtig te zien hoe het gebied zich in de loop der eeuwen heeft ontwikkeld. Soms op eigen kracht, soms door menselijk ingrijpen.

Acht samenwerkingspartners uit Vlaanderen en Nederland namen 2016 het initiatief om te komen tot een grensoverschrijdend Grenspark Groot Saeftinghe. Samen met de 'streekholders' (ondernemers die kansen zien, bewoners die mee durven dromen over hun toekomstige achtertuin, boeren die meedenken over win-winsituaties voor landbouw en natuur, bedrijven als gastheer voor een groeiend aantal bezoekers) is er sindsdien hard gewerkt aan een toekomstperspectief voor deze grensregio, waarvan de identiteit gebied wortelt in twee landen.

Die identiteit wordt bepaald door de drie-eenheid landbouw, haven en natuur. Nergens is de verbondenheid tussen die elementen zo sterk als hier. Wandelend door het Verdronken Land is de horizon van de haven met zijn gigantische schepen en stapels containers altijd dichtbij. Dit zorgt voor die bijzondere sfeer en beleving die de streekholders als belangrijkste kracht zagen en zien voor de verdere ontwikkeling van het grenspark. Die sfeer en beleving vormen de basis voor het ruimtelijke concept dat zo goed bij deze omgeving past.

De ambities voor de regio zijn opgenomen in een gebiedsagenda, met een bijbehorend uitvoeringsprogramma. Daarmee moeten alle plannen werkelijkheid worden. Ik besef terdege dat dit niet altijd gemakkelijk zal zijn vanwege beslissingen die eerder over dit gebied zijn genomen, en die begrijpelijkerwijs veel protest opriepen en diepe littekens hebben achtergelaten. Door de plannen samen met de bewoners uit de regio te ontwikkelen, hopen wij iets te creëren dat op brede steun kan rekenen. Dat niet alleen grenzen verlegd maar ook grenzen slecht. En bovendien maatschappelijke, ruimtelijke en economische kansen biedt.

De topografische kaarten in de Grensparkatlas vertellen het verhaal van Groot Saeftinghe. De atlas biedt inzicht in de geschiedenis van het gebied en kan wellicht inspirerend werken. Zodat we gezamenlijk op weg kunnen naar een mooie toekomst voor het grenspark Groot Saeftinghe.

Voorzitter van de stuurgroep Grenspark Groot Saeftinghe
Gedeputeerde Carla Schönknecht-Vermeulen

EEUWIGE DYNAMIEK TUSSEN NATUUR, LANDBOUW EN HAVEN

ONDERZOEKSGEBIED

Op de grens van Vlaanderen en Nederland ligt het Verdronken Land van Saeftinghe. Het Grenpark in wording omvat een groter gebied, namelijk de grootste uitbreiding van het historische krekenstelsel van Saeftinghe. Vanaf 1700 is dit gebied ingepolderd. Veel landschappelijke kwaliteiten en ruimtelijke samenhangen hebben te maken met deze ontstaansgeschiedenis.

Deze atlas geeft een beeld van het 'gelaagde' landschap van het Grenspark Groot Saeftinghe. De atlas is gemaakt als onderlegger voor de planvorming en ruimtelijke ontwikkeling van het Grenspark in wording.

Het idee voor het Grenspark komt voort uit de natuurplannen voor de omgeving van het Verdronken Land van Saeftinghe en de Haven van Antwerpen. Die plannen, waar de ontpoldering van de Hedwigepolder onderdeel van uitmaakt, lieten velen niet onberoerd. Daarom is het perspectief verbreed naar een gebiedsontwikkeling voor alle belanghebbenden. De overheden en beheerorganisaties in dit gebied (zie logobalk) hebben in 2016, bij de start van het gezamenlijke Interregproject, afgesproken om de uitvoering van de natuurplannen te combineren met een extra economisch en sociale impuls voor de streek. Samen met de 'streekholders' wordt sindsdien gewerkt aan een nieuwe visie voor het gebied. Naast de grote natuurgebieden, waar eb en vloed een hoofdrol spelen, hoort ook het aangrenzende polderlandschap daarbij, met de dijken, boerderijen en uitgestrekte akkers. Het historische krekenstelsel van Saeftinghe in de 17e eeuw geldt als referentie voor de begrenzing. Aan de zuidoostkant van het gebied ligt de Haven van Antwerpen. De haveninstallaties en de kerncentrale van Doel zijn van ver zichtbaar.

De identiteit van het gebied wordt sterk bepaald door de wisselwerking tussen natuur, landbouw en haven. Dat levert dynamiek op en spannende contrasten in het landschap. In de positionering van het Grenspark Groot Saeftinghe wordt dit als een onderscheidende kwaliteit gezien. Daarom werken natuur-, landbouw- en havenorganisaties ook nauw samen bij de verdere ontwikkeling van het gebied.

De atlas bestaat uit verschillende onderdelen. We beginnen met een selectie van de foto's die Theo Baart in verschillende jaargetijden van het gebied heeft gemaakt. Deze laten prachtig het ongenaakbare en monumentale karakter van het gebied zien. Geen landschap voor bange mensen, wel voor avonturiers en fijnproevers. En natuurlijk voor de boeren en buitenlui die hier geworteld zijn.

Vervolgens duiken we de geschiedenis is. De kaarten laten zien dat het gebied in de loop van de eeuwen herhaaldelijk ingrijpend van karakter is veranderd, als gevolg van de kracht van het water, maar ook door toedoen van de mens. Dynamiek zit in de genen van het Grenspark.

Daarna leggen we het huidige landschap uiteen in verschillende lagen, namelijk die van de natuurlijke ondergrond, de overkoepelende netwerken en het menselijk grondgebruik. De kaarten bevatten een schat aan informatie over onder meer bodem, water, natuur, infrastructuur, landbouw, bewoning en recreatie. Omdat het grondgebruik op een bepaalde plek heel erg bepaald wordt door de ondergrond en de ligging in het grotere netwerk, helpen deze kaarten bovendien om te begrijpen hoe het landschap 'werkt'. Dit is ook belangrijk voor het maken van nieuwe plannen. Daarom wordt in de ruimtelijke ordening vaak gebruik gemaakt van deze 'lagenbenadering'.

Tot slot zoomen we in op de drie-eenheid van natuur, landbouw en haven, die zo kenmerkend is voor Groot Saeftinghe. De opgenomen tijdreeks laat zien dat de haven in de afgelopen 150 jaar de dominante factor was in de landschapsvorming. De natuur en de landbouw zijn eerder volgend geweest en hebben hun eigen dynamiek. De ambitie voor het Grenspark Groot Saeftinghe is om in de toekomst meer balans te brengen in het krachtenspel tussen deze drie. Dat vraagt om een nieuwe manier van samenwerken en plannen maken.

Deze atlas was al een belangrijke bouwsteen voor de totstandkoming van de grensoverschrijdende Gebiedsagenda (deel 1: identiteit, positionering en ruimtelijk concept) en zal zeker nog van nut kunnen zijn bij de verdere uitwerking van plannen en projecten.

De samenstellers,

Servicenet Nationale Landschappen en Parken

Jan Rutten, Lieke de Jong, Michel Briene, Pieter Veen, Rik de Visser, Roelof Balk, Theo Baart.

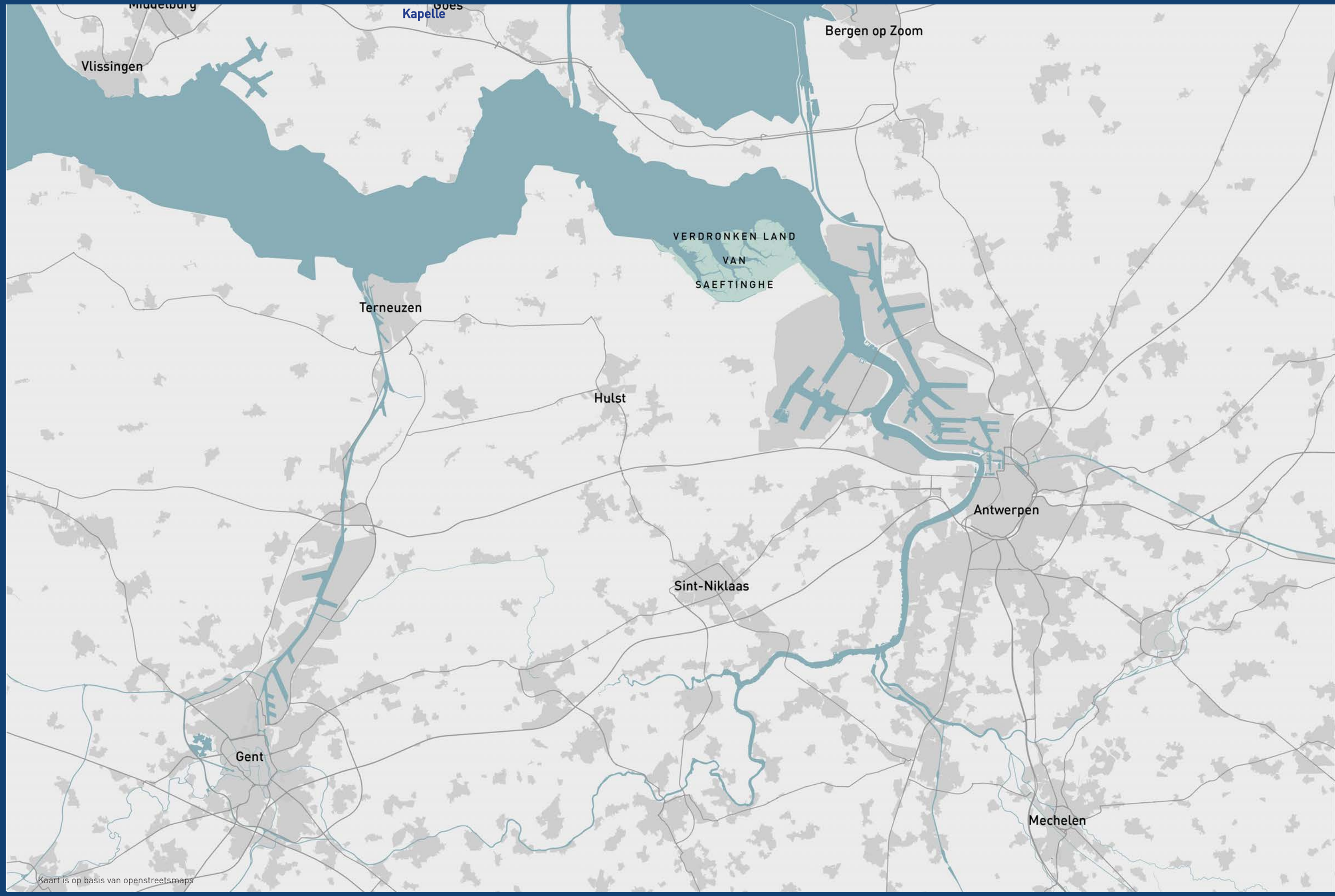
Middelburg
Goes
Kapelle
Vlissingen
Bergen op Zoom
VERDRONKEN LAND
VAN
SAEFTINGHE
Terneuzen
Hulst
Antwerpen
Sint-Niklaas
Gent
Mechelen
Kaart is op basis van openstreetsmaps

DEMOGRAFIE

GROOT SAEFTINGHE

Het Grenspark Groot Saeftinghe omvat het grondgebied van drie gemeenten, twee provincies en twee landen. Dit grensoverschrijdende karakter maakt het gebied extra bijzonder. Het Grenspark is ook de 'achtertuin' van de stad Antwerpen. In en direct rond het Grenspark wonen meer dan 700.000 inwoners. Dat zijn evenzoveel potentiële bezoekers.

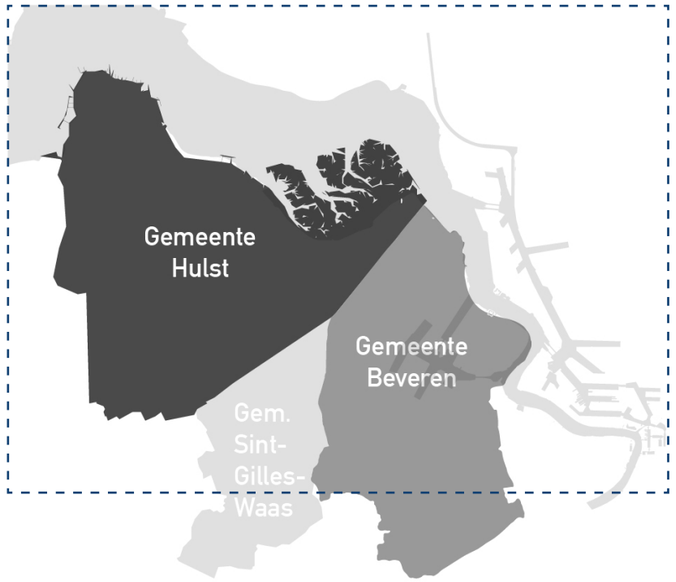

Hulst

27.500 inwoners

250 km 2

Beveren

48.000 inwoners

150 km 2

Sint-Gilles-Waas

20.000 inwoners

55 km 2

Omgeving:

Antwerpen

520.000 inwoners

204 km 2

SAEFTINGHE IN BEELD

“De fotografie laat zien wat er in het gebied aan de vooravond van de grote ruimtelijke transitie aan landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten aanwezig is. Hopelijk helpt het de ogen te openen van de buitenstaanders, en bevestigt het wat bewoners al lang weten: deze plek ingeklemd tussen een grote haven en een rivier is al bijzonder en wat toegevoegd gaat worden, zal zich daartoe moeten verhouden.”

Theo Baart

ONTPOLDEREN
NEE!

Haven van Antwerpen

BIETEN
N451
Ring
Doe Centrum

Plaatstraat

HISTORISCHE KAARTEN

Veranderend landschap
Veranderende grens tussen land en zee
Polderopbouw
Verdronken dorpen

De geschiedenis van het gebied leest als een spannende boek. De ontwikkeling van Grenspark Groot Saeftinghe zal daar een nieuw hoofdstuk aan toevoegen. Een 'happy end' of een 'wordt vervolgd', dat is vooral aan de streekholders. Maar het is altijd goed om besef te hebben van het verleden. De kaarten in dit katern helpen daarbij.

VERANDEREND LANDSCHAP

Deze kaartenreeks geeft een overzicht van de landschappelijke ontwikkeling in de afgelopen 2000 jaar. Het laat zien dat de verdeling tussen water en land sterk veranderd is, onder invloed van de zee en menselijke activiteiten.

Bron kaart: Interpretatie op Vos, P. & S. de Vries 2013: 2e generatie palaeogeografische kaarten van Nederland (versie 2.0). Deltares, Utrecht.

100

VEEN
In het jaar 100 was het gebied grotendeels bedekt met veen en onbewoond. De steden, ter oriëntatie aangegeven met stippen op de kaart, bestonden rond dit jaartal nog niet.

Legenda

- Getijdenzone
- Schor
- Zoutwater
- Polder
- Veen
- Pleistoceen zand
- Kreekrug
- Duin

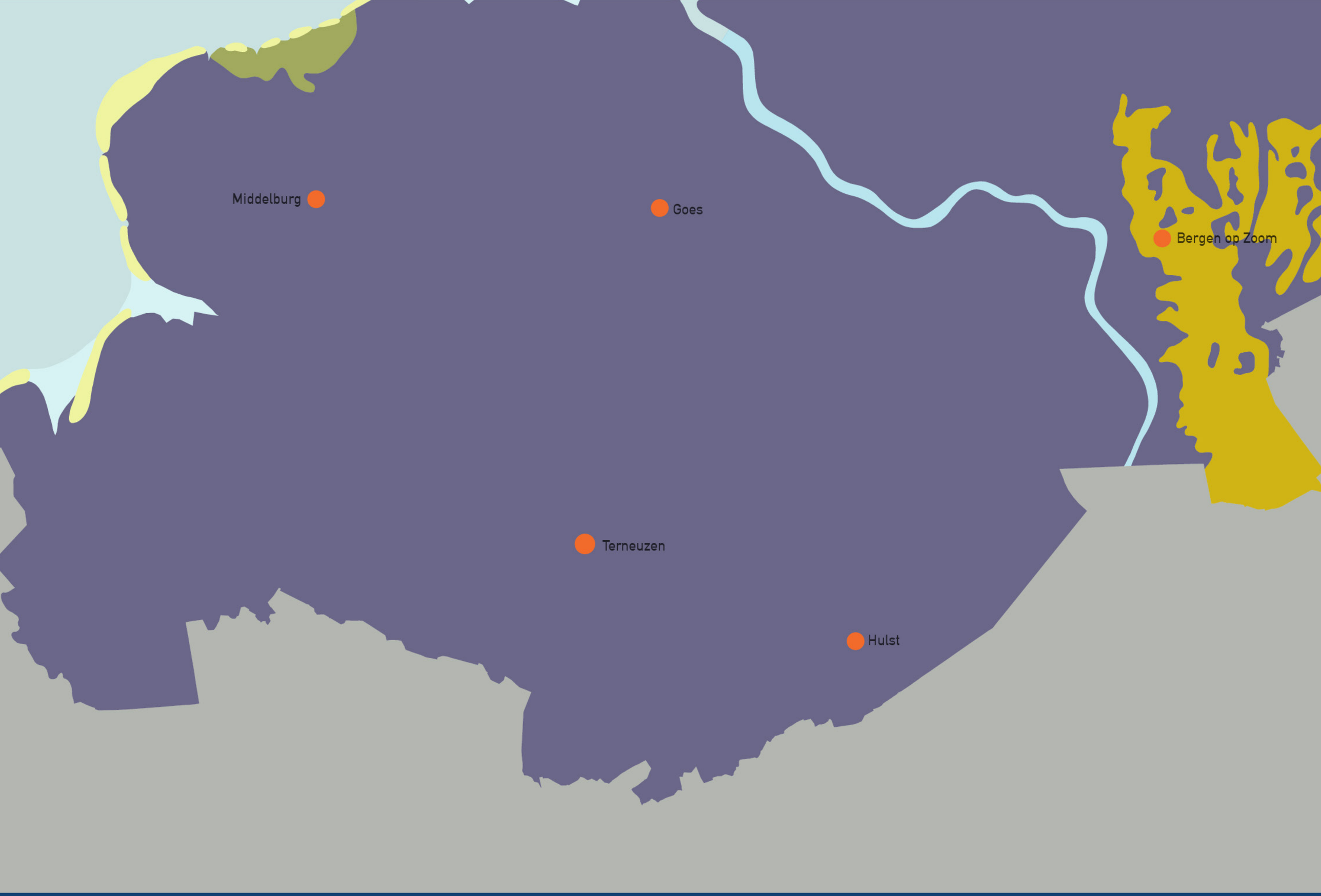
Middelburg
Goes
Bergen op Zoom
Terneuzen
Hulst

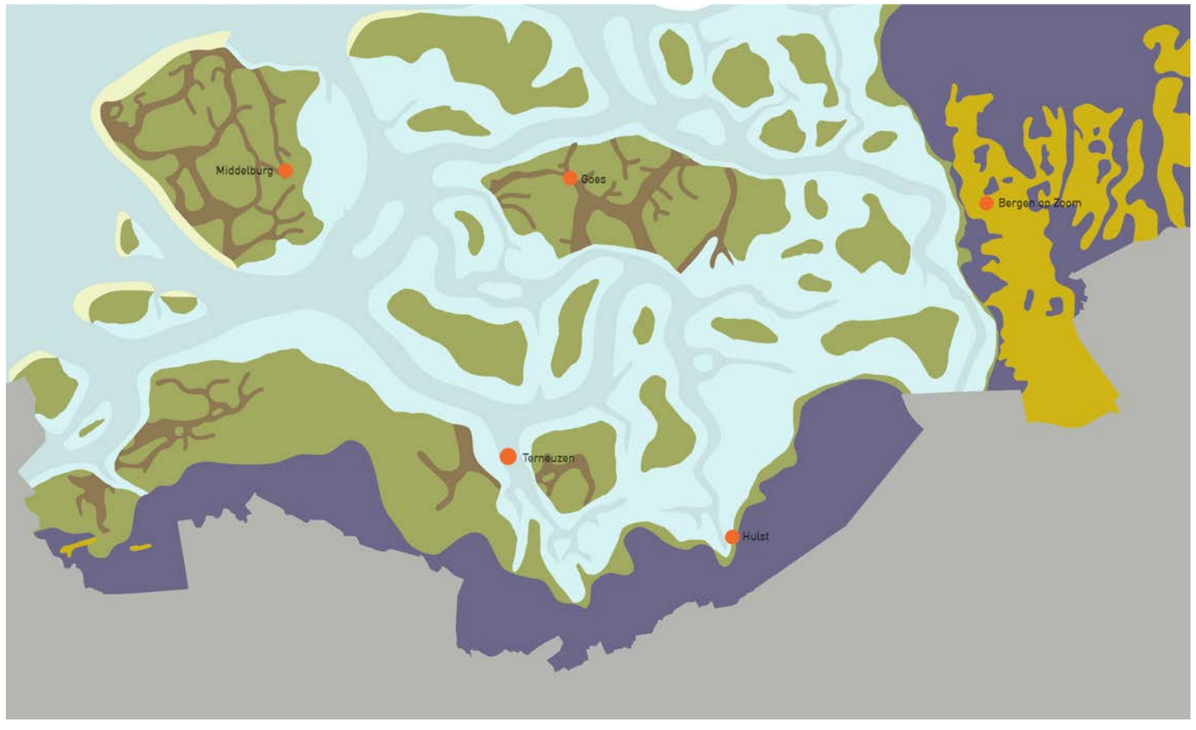

BRON: Interpretatie op Vos, P. & S. de Vries 2013: 2e generatie palaeogeografische kaarten van Nederland (versie 2.0). Deltares, Utrecht.

800

Schorren
Door de zeespiegelstijging werd veel van het veen weggeslagen. Er ontstonden eilanden in een dynamisch getijdenlandschap met kreken, slikken en schorren.

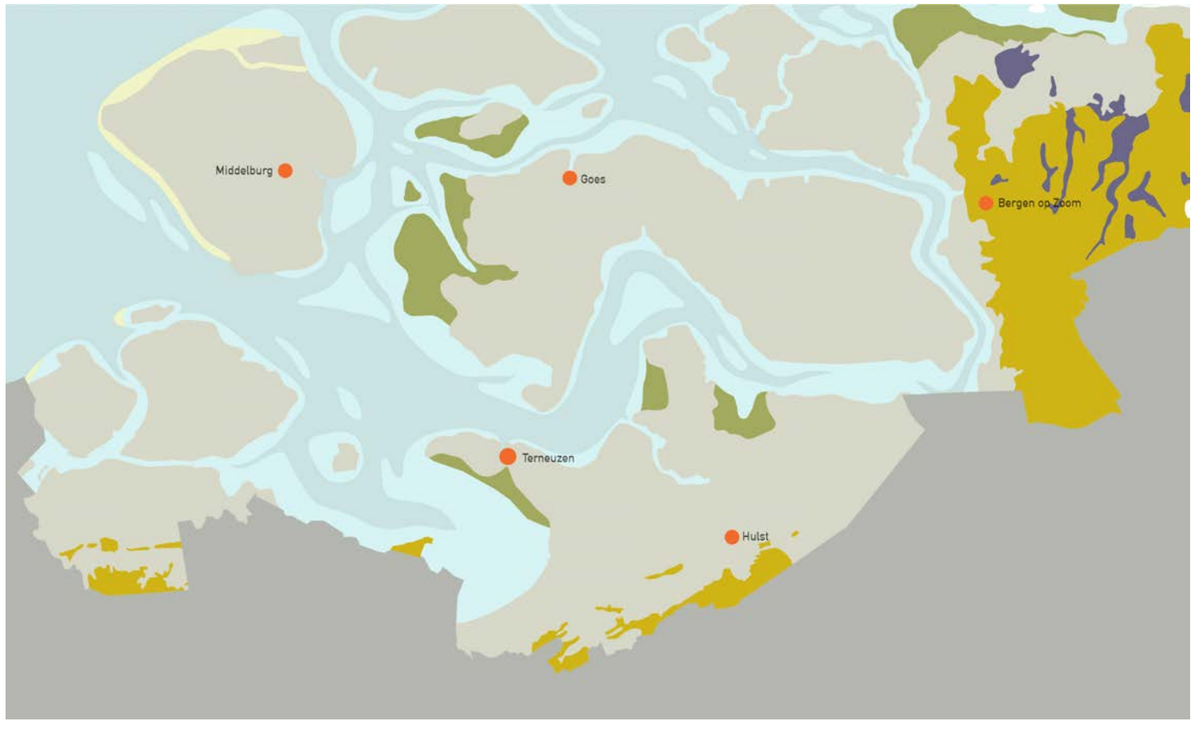

BRON: Interpretatie op Vos, P. & S. de Vries 2013: 2e generatie palaeogeografische kaarten van Nederland (versie 2.0). Deltares, Utrecht.

1500

Polders
Vanaf de vroege Middeleeuwen gingen de Zeeuwen de hoger gelegen restanten van het veen ontginnen. Om het land te beschermen voor overstromingen werden dijken aangelegd: de eerste inpolderingen. Saeftinghe was in deze periode bewoond land en hier lagen verscheidene dorpen. In de luwe gebieden tussen de eilanden ontwikkelden zich nieuwe schorren, door opslibbing van sediment. Ook deze gebieden werden geleidelijk ingepolderd, wat leide tot grote aanwas van nieuw vruchtbaar land.

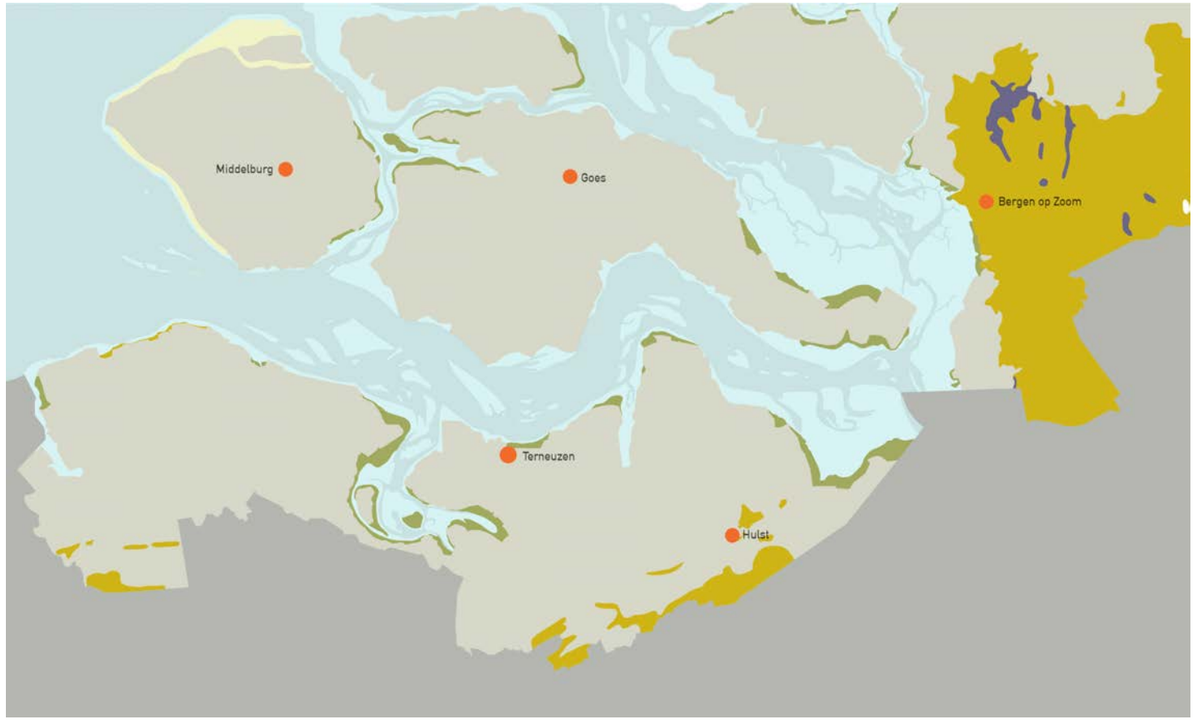

BRON: Interpretatie op Vos, P. & S. de Vries 2013: 2e generatie palaeogeografische kaarten van Nederland (versie 2.0). Deltares, Utrecht.

1850

Polders
In een periode met dijkdoorbraken en militaire inundaties vanwege de oorlog tegen de Spanjaarden verdween een deel van het ingepolderde land, waaronder het huidige 'Verdronken Land van Saeftinghe'. Elders werd in de 19e eeuw de inpoldering voorgezet. Het intergetijdengebied wordt hiermee steeds kleiner. Het maakt plaats voor een grootschalig polderlandschap.

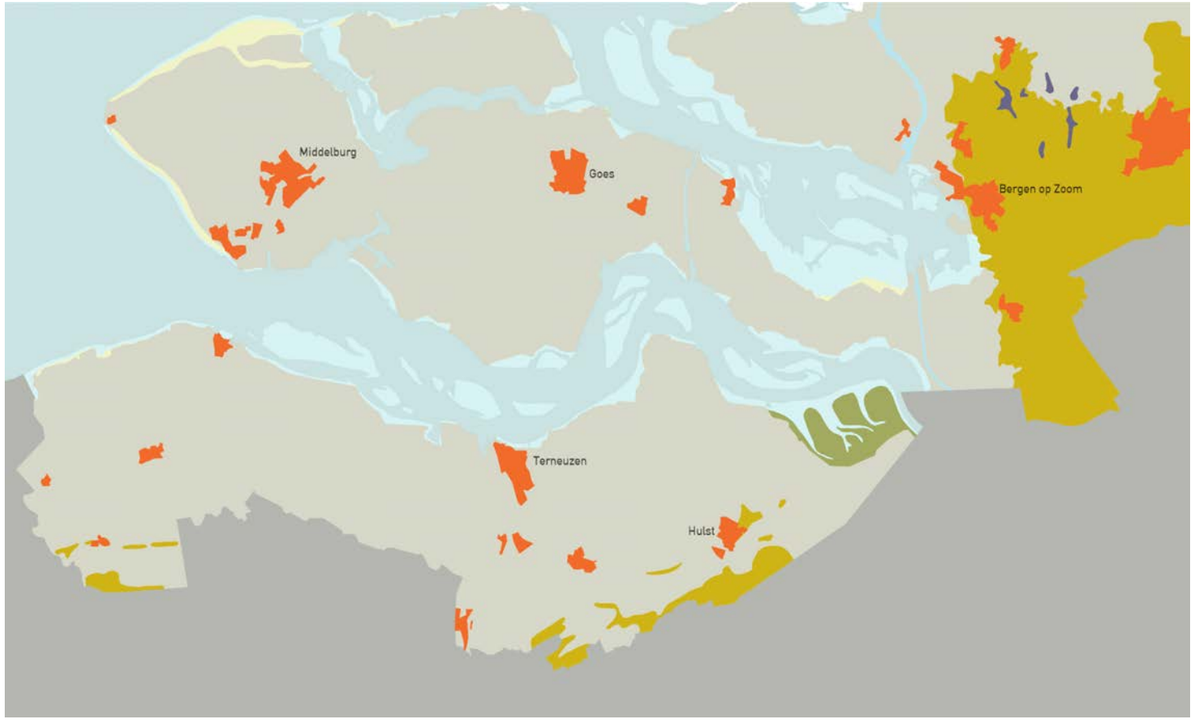

BRON: Interpretatie op Vos, P. & S. de Vries 2013: 2e generatie palaeogeografische kaarten van Nederland (versie 2.0). Deltares, Utrecht.

2000

Urbanisatie en industrialisatie
Sinds 1950 heeft de stedelijke ontwikkeling een grote vlucht genomen, met name rond Antwerpen. Het inpolderen is gestaakt om het dichtslibben van de Schelde te voorkomen en de haven van Antwerpen bereikbaar te houden. In het kader van natuurherstel en natuurcompensatie worden nieuwe natuurgebieden aangelegd en zelfs weer stukken ontpolderd.

Legenda

- Getijdenzone
- Schor
- Zoutwater
- Polder
- Veen
- Pleistoceen
- Kreekrug
- Duin

VERANDERENDE GRENS TUSSEN LAND EN ZEE 1621- 2000

1621

Bron: Kaarten zijn een vertaling van historische kaarten uit Topotijdreis van Kadaster 2017

Legenda

- Schelde
- Schor
- Land

Veranderende grens tussen land en zee 1621 -2000

De kaartjes op pagina 30 en 31 laten meer gedetailleerd zien hoe de grens tussen ingedijkt land, buitendijkse schorren en water sinds 1600 voortdurend veranderd is, mede als gevolg van een stijgende zeespiegel. In de 17e eeuw was het gebied van Grenspark Groot Saeftinghe een uitgestrekt intergetijdengebied met kreken, slikken en schorren. In verschillende stadia is dit gebied geleidelijk ingepolderd. In het buitendijkse gebied van het Verdronken Land van Saeftinnghe neemt het areaal aan schorren geleidelijk toe, ten koste van het areaal water en slikken.

Polderopbouw

De polderkaart laat de poldereenheden zien met het jaartal van inpoldering. Er is sprake van verschillende 'generaties' van polders, waarbij elke generatie vaak specifieke landschappelijke kenmerken heeft. De jongere polders zijn over het algemeen grootschaliger en opener. Bijzonder is dat de dijken nog bijna overal intact zijn. Vaak zijn deze beplant met bomen. Ze zijn heel bepalend voor het landschapsbeeld, hoewel ze meestal geen waterkerende functie meer hebben. Naast de dijken zijn ook de ingedijkte kreken belangrijke landschapselementen.

Verdronken dorpen

De kaart van de verdronken dorpen op pagina 33 laat de keerzijde van de inpolderingen zien. Sommige oude bewoningsgebieden zijn in een latere fase weer overstroomd geraakt, soms moedwillig geïnundeerd om de vijand tegen te houden. Onder de klei zijn nog bewoningsresten terug te vinden, soms hele dorpen . Binnen het Verdronken Land van Saeftinghe zijn vijf van zulke dorpen bekend. Deze geschiedenis is een bijzondere bladzijde in het verhaal van Saeftinghe.

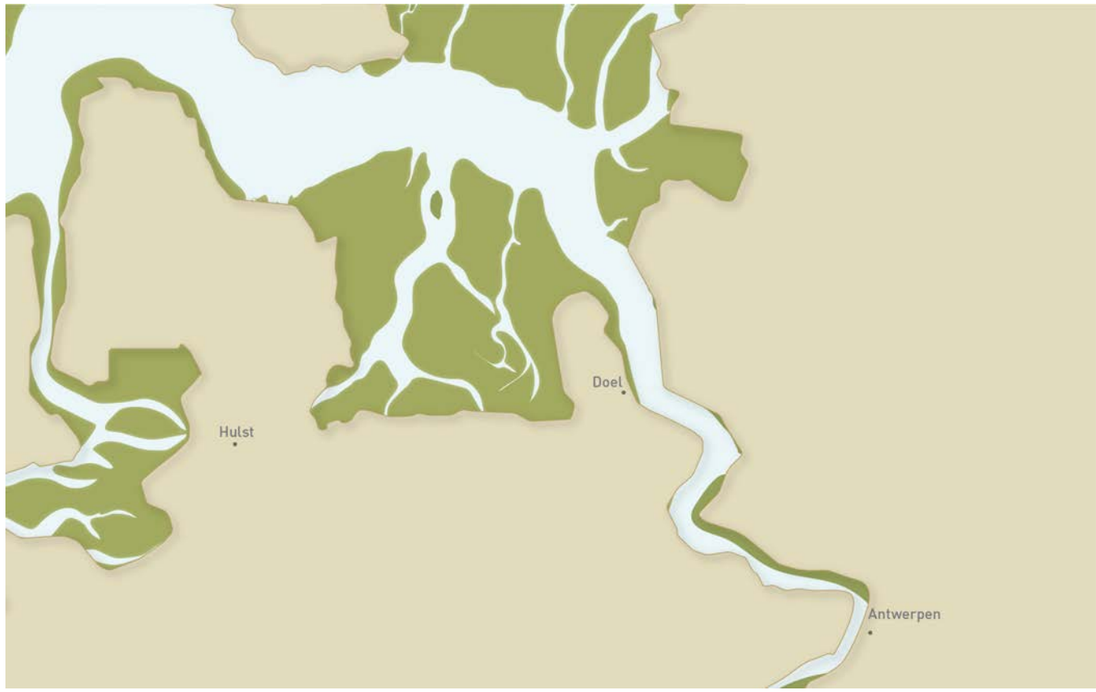

1700

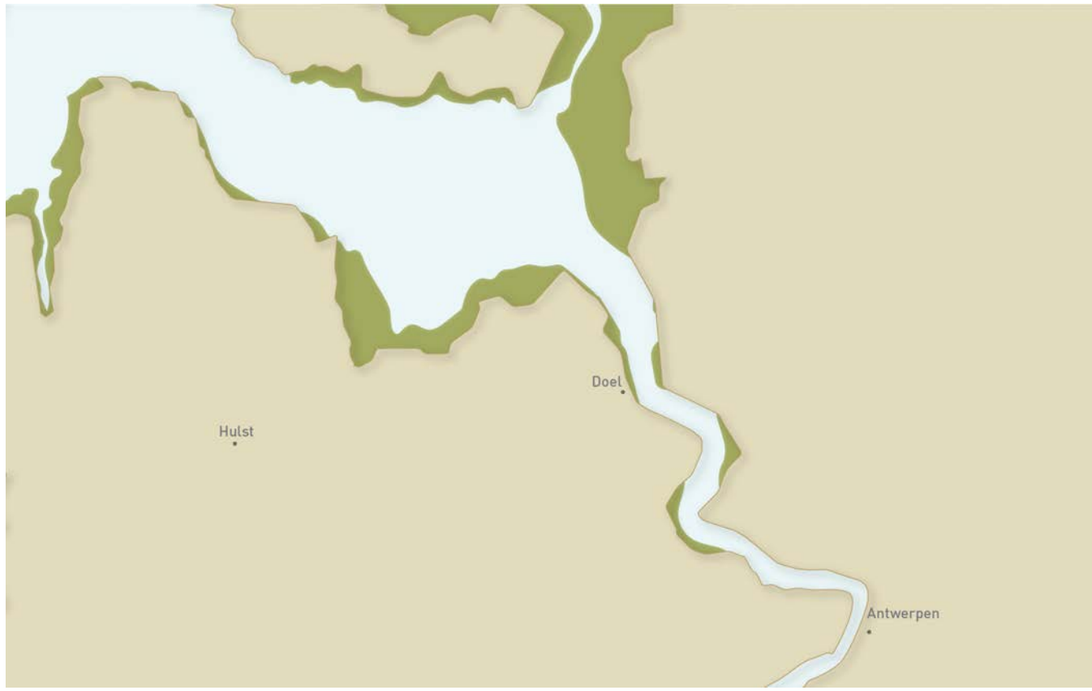

1850

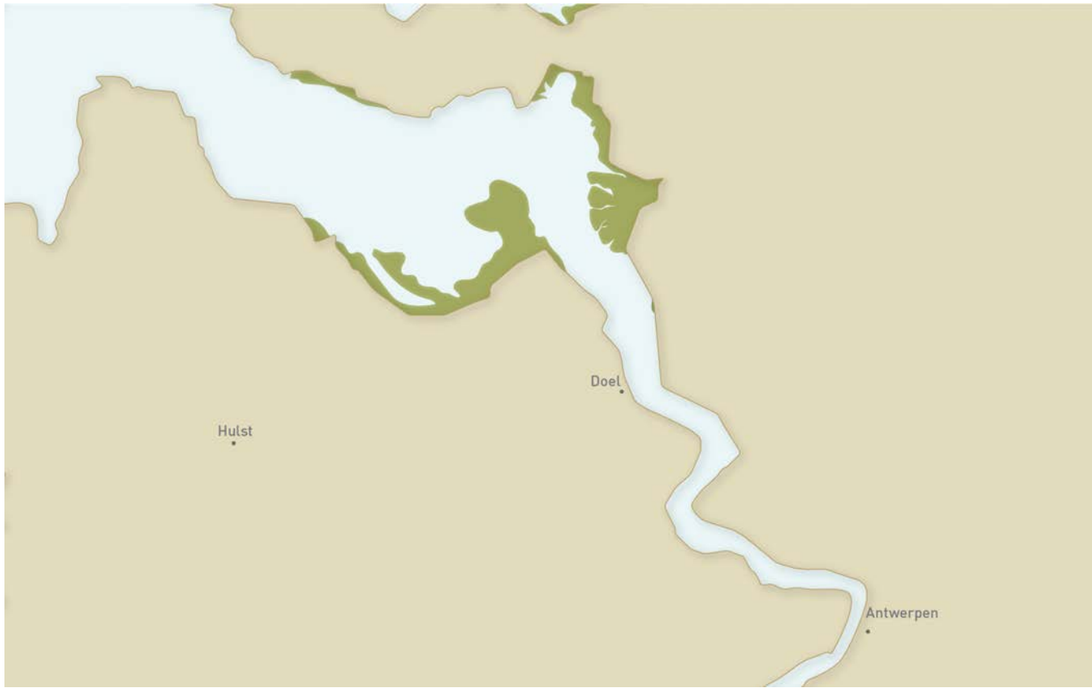

1950

2000

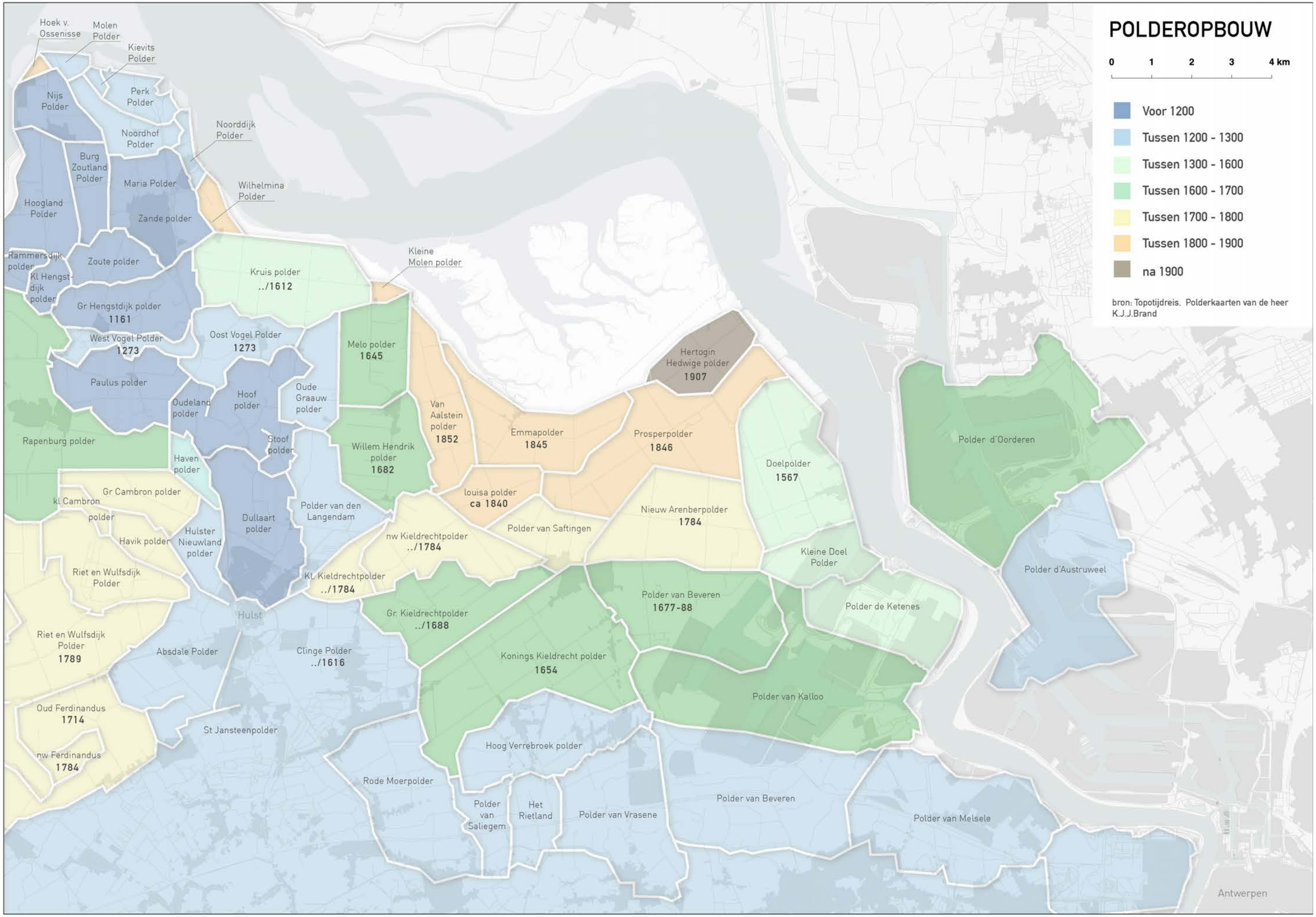
POLDEROPBOUW
0 1 2 3 4 km
Voor 1200
Tussen 1200 - 1300
Tussen 1300 - 1600
Tussen 1600 - 1700
Tussen 1700 - 1800
Tussen 1800 - 1900
na 1900
bron: Topotijdreis, Polderkaarten van de heer K.J.J.Brand
Hoek v. Ossenisse
Molen Polder
Kievits Polder
Nijs Polder
Perk Polder
Noordhof Polder
Noorddijk Polder
Burg Zoutland Polder
Maria Polder
Wilhelmina Polder
Hoogland Polder
Zande polder
Rammersdijk polder
Zoute polder
Kl Hengst-dijk polder
Kruis polder
../1612
Kleine Molen polder
Gr Hengstdijk polder
1161
West Vogel Polder
1273
Oost Vogel Polder
1273
Melo polder
1645
Hertogin Hedwige polder
1907
Paulus polder
Oudeland polder
Hoof polder
Oude Graauw polder
Van Aalstein polder
1852
Emmapolder
1845
Prosperpolder
1846
Polder d'Oorderen
Rapenburg polder
Stoof polder
Willem Hendrik polder
1682
Haven polder
Doelpolder
1567
Gr Cambron polder
kl Cambron polder
louisa polder
ca 1840
Dullaart polder
Polder van den Langendam
Nieuw Arenberpolder
1784
Havik polder
Hulster Nieuwland polder
nw Kieldrechtpolder
../1784
Polder van Saftingen
Kleine Doel Polder
Polder d'Austruweel
Riet en Wulfsdijk Polder
Kl. Kieldrechtpolder
../1784
Polder van Beveren
1677-88
Polder de Ketenes
Hulst
Gr. Kieldrechtpolder
../1688
Riet en Wulfsdijk Polder
1789
Absdale Polder
Clinge Polder
../1616
Konings Kieldrecht polder
1654
Polder van Kalloo
Oud Ferdinandus
1714
St Jansteenpolder
Hoog Verrebroek polder
nw Ferdinandus
1784
Rode Moerpolder
Polder van Beveren
Polder van Saliegem
Het Rietland
Polder van Vrasene
Polder van Melsele
Antwerpen

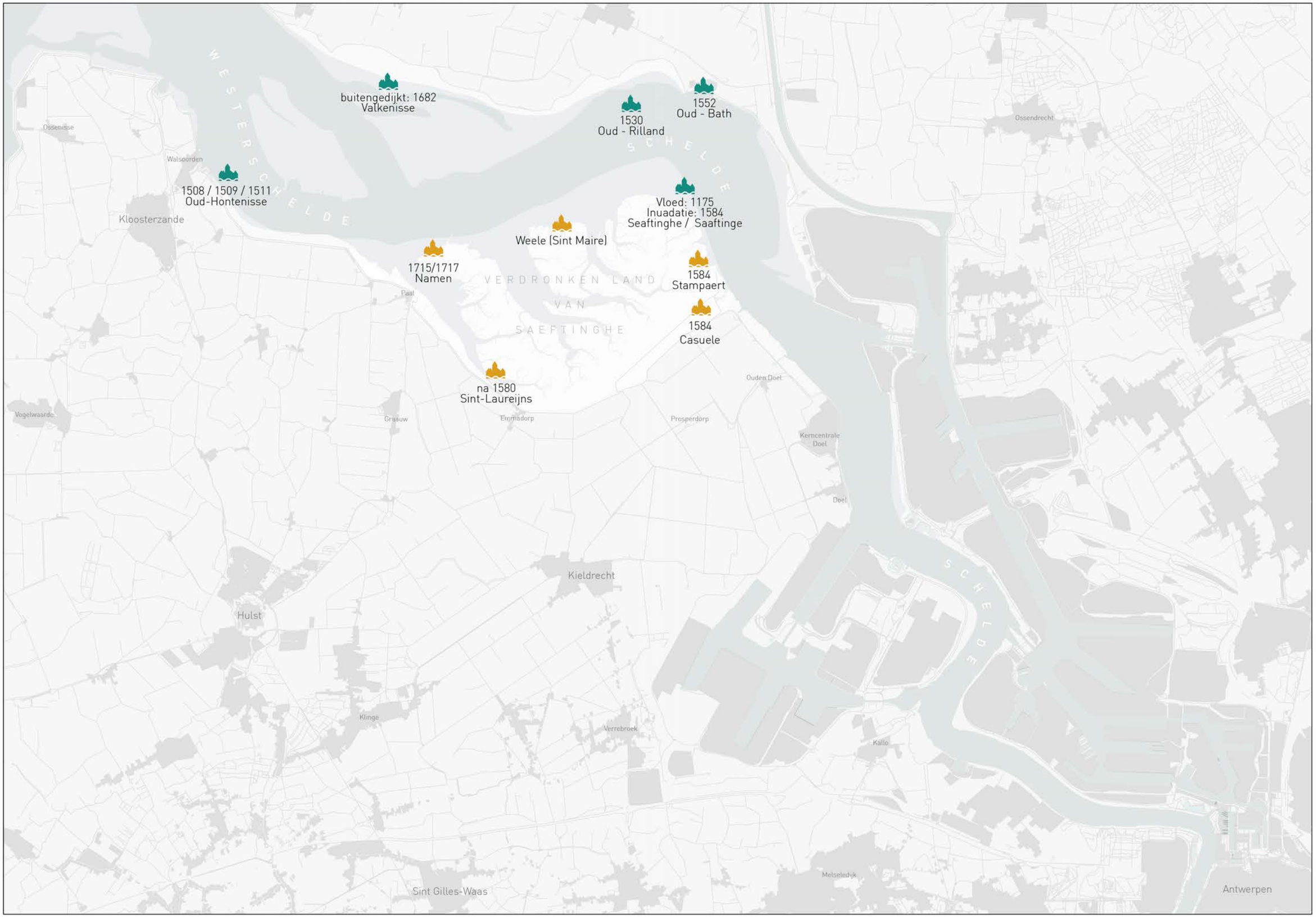
WESTERSCHELDE
buitengedijkt: 1682
Valkenisse
1530
Oud - Rilland
1552
Oud - Bath
Ossenisse
Walsoorden
1508 / 1509 / 1511
Oud-Hontenisse
Kloosterzande
SCHELDE
Vloed: 1175
Inuadatie: 1584
Seaftinghe / Saaftinge
Weele (Sint Maire)
1715/1717
Namen
VERDRONKEN LAND
VAN
SAEFTINGHE
1584
Stampaert
1584
Casuele
Paal
na 1580
Sint-Laureijns
Ouden Doel
Vogelwaarde
Graauw
Ermsdorp
Prosperdorp
Kerncentrale
Doel
Doel
Ossendrecht
Kieldrecht
Hulst
Klinge
Verrebroek
Kallo
Melseledijk
Sint Gilles-Waas
Antwerpen

Rapenburg

LANDSCHAP IN LAGEN

Natuurlijke onderlegger

Het landschap is een complex geheel waarin verschillende lagen zijn te onderscheiden die elkaar onderling beïnvloeden. De natuurlijke onderlegger van bodem, water en reliëf is de onderste laag. Ondanks alle technologische hulpmiddelen is deze laag nog steeds zeer bepalend voor het grondgebruik. Door de gevolgen van de klimaatverandering zijn we daar nog eens stevig aan herinnerd.

Netwerken

De infrastructurele netwerken voor transport, waterbeheer en energie brengen ordening aan in de ruimte en zijn daarmee zeer sturend voor de ruimtelijke ontwikkeling. Aanpassingen van het netwerk, zoals de aanleg van nieuwe wegen of het verleggen van dijken, zijn nooit eenvoudig en vragen altijd een zorgvuldige afweging. Juist ook omdat de gevolgen zich uitstrekken over een groter gebied.

Ruimtegebruik

Het ruimtegebruik kan zich nog op vele verschillende manieren hechten aan de ondergrond en voegen in het netwerk. Vele gebruiksvormen zijn mogelijk. Dat laten de kaarten mooi zien. De landbouw is een veelkleurig mozaïek en verspreid over het gebied ligt een breed palet aan recreatieve voorzieningen. Ook de natuur kent vele gezichten.

De uitdaging voor het Grenspark Groot Saeftinghe is om goed in te spelen op de onderlinge afhankelijkheden tussen de drie lagen, zodat bestaande kwaliteiten optimaal benut worden en nieuwe ontwikkelingen een logische plek krijgen.

Verdronkenland van Saeftinghe

NATUURLIJKE ONDERLEGGER

Bodem
Gemorfologie
Hoogtekaart
Kreken
Scheldestroom
Verzilting

Door de eeuwen heen zijn in het estuarium van de Schelde dikke pakketten zavel en klei afgezet. Dichtbij de rivier en de kreken werd grof materiaal afgezet, op grotere afstand bezonken de fijne deeltjes. Dat zien we nu nog terug in de overgang van lichte zavel naar zware klei. Deze gronden zijn over het algemeen zeer vruchtbaar en geschikt voor grootschalige akkerbouw en tuinbouw. Naar het zuiden toe liggen de oudere en hogere zandgronden. Deze zijn wat armer, met meer bossen en kleinschaliger veeteeltbedrijven.

De invloed van het water zien we terug in de geomorfologie en het reliëf. Het polderlandschap lijkt vlak, maar plaatselijk zijn welvingen en laagten in het maaiveld aanwezig die herinneren aan oude getijdekreken. Onder Kloosterzande liggen grotere kreekrugsystemen. Hier liggen ook 'gemoerde gronden', waar vroeger veen dat onder de klei lag, is afgegraven om zout uit het veen te winnen. Ook bij Kieldrecht en Doel is dit gebeurd, wat goed te zien is op de hoogtekaart. Op de hoogtekaart is te zien dat de later ingedijkte polders langs de Schelde over het algemeen hoger liggen dan de oudere polders langs het zand. Dit komt omdat in de jongere polders gedurende een langere periode klei is afgezet en omdat deze polders nog minder zijn 'ingeklonken'. Het buitendijkse land van het Verdronken Land van Saeftinghe ligt relatief hoog.

Veel kreken die na de inpoldering binnendijks zijn komen te liggen, hebben nu een functie voor de afwatering van het landbouwgebied. Soms liggen er natuurgebieden langs. Dat is te zien op de kaart 'kreken'. Het buitendijkse gebied is in de loop van de tijd een stuk kleiner geworden, maar kent nog steeds een natuurlijke zonering van (brak) getijdenwater, (regelmatig overstromend) intergetijdengebied en (incidenteel overstromende) schorren. Het Verdronken Land van Saeftinghe is onderdeel van dit grotere systeem, en wordt beïnvloed door de bijbehorende waterdynamiek. Mede door de uitdieping van de vaargeul is er het gevaar dat platen en slikken in het intergetijdengebied versneld eroderen. Dit wordt gecompenseerd door de aanleg van nieuwe intergetijdengebieden, onder meer in de Hedwigepolder. De havens van Antwerpen liggen deels buitendijks, deels binnendijks.

In grote delen van het Grenspark is het diepe grondwater brak (zie kaart 'verzilting'). Dit komt door de invloed van de zee en de brakke Schelde. In de polders direct langs de Schelde ligt het brakke grondwater minder dan 2 m onder het maaiveld. Dit kan beperkingen opleveren voor de landbouw. Waar oude kreekruggen of andere zandpakketten in de ondergrond aanwezig zijn, kunnen zoete 'grondwaterlenzen' ontstaan, die het brakke grondwater wegdrukken. Dit is bijvoorbeeld het geval tussen Prosperdorp en het Verdronken Land van Saeftinghe. Dit is gunstig voor de landbouwkundige mogelijkheden.

BODEM
0 1 2 3 4 km
Zand
Zeer fijn zand
Lichte zavel
Zware zavel
Lichte klei
Zware klei
Veen
bron: Agentschap Informatie Vlaanderen, Kadaster
WESTERSCHELDE
SCHELDE
Walsoorden
Kloosterzande
Ossendrecht
Vogelwaarde
Graauw
Emmadorp
Kieldrecht
Hulst
Klinge
Sint Gilles-Waas
Melsele
Antwerpen

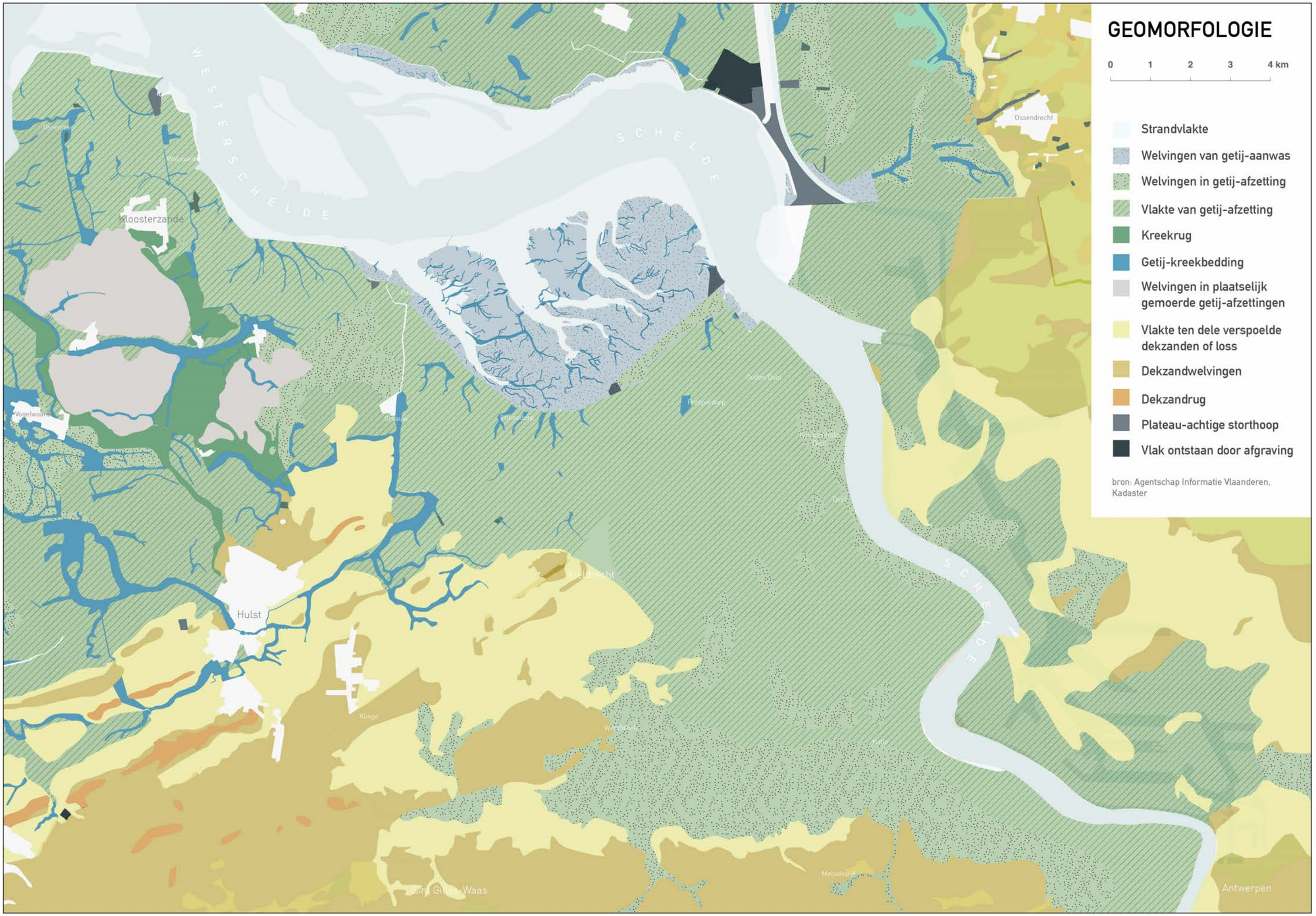
GEOMORFOLOGIE
0 1 2 3 4 km
Strandvlakte
Welvingen van getij-aanwas
Welvingen in getij-afzetting
Vlakte van getij-afzetting
Kreekrug
Getij-kreekbedding
Welvingen in plaatselijk gemoerde getij-afzettingen
Vlakte ten dele verspoelde dekzanden of loss
Dekzandwelvingen
Dekzandrug
Plateau-achtige storthoop
Vlak ontstaan door afgraving
bron: Agentschap Informatie Vlaanderen, Kadaster
WESTERSCHELDE
SCHELDE
Kloosterzande
Ossendrecht
Hulst
Kieldrecht
Antwerpen
Bijl Gilles Waas

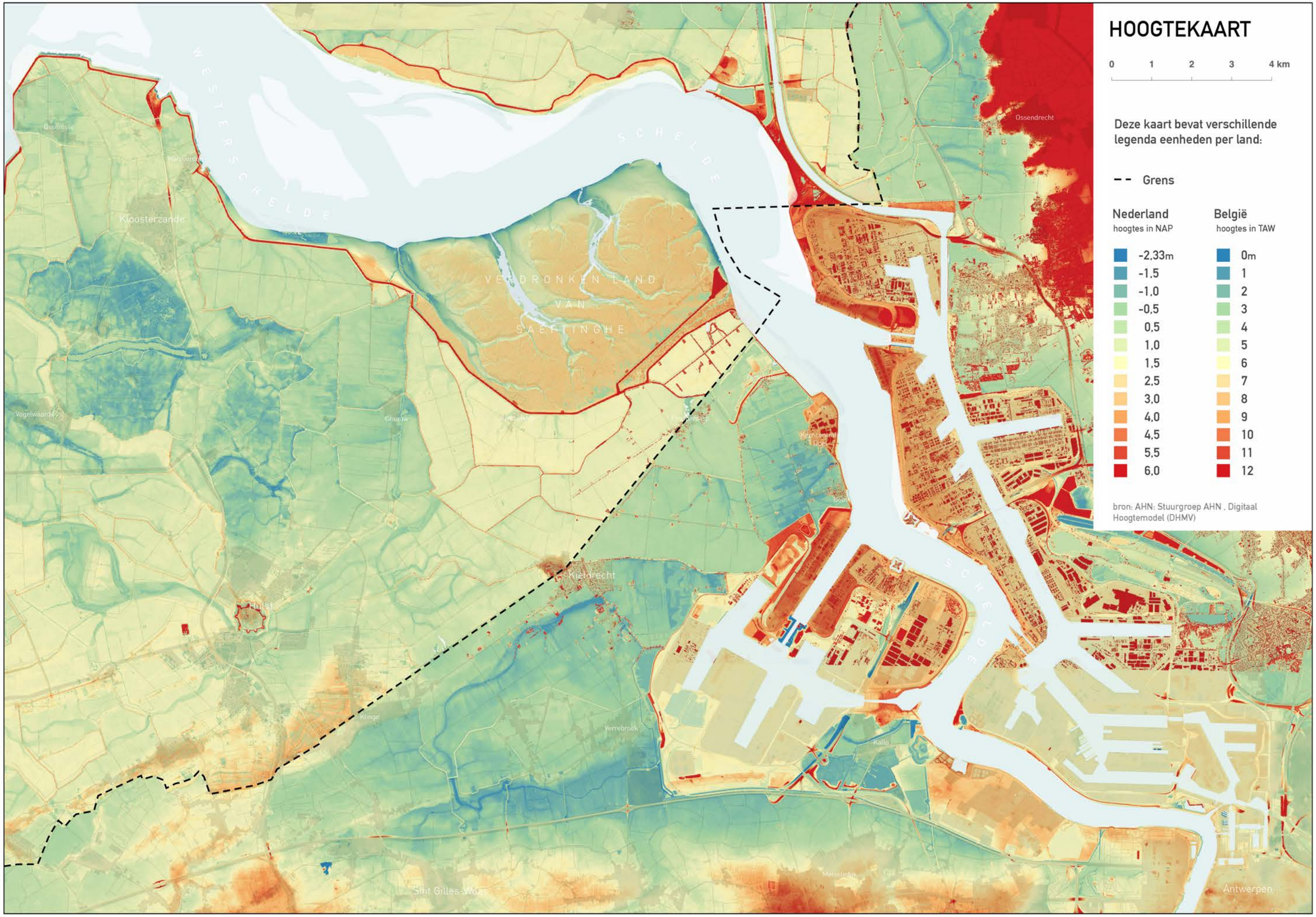
HOOGTEKAART
0 1 2 3 4 km
Deze kaart bevat verschillende legenda eenheden per land:
Grens
Nederland
hoogtes in NAP
-2,33m
-1,5
-1,0
-0,5
0,5
1,0
1,5
2,5
3,0
4,0
4,5
5,5
6,0
België
hoogtes in TAW
0m
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
bron: AHN: Stuurgroep AHN , Digitaal Hoogtemodel (DHMV)
WESTERSCHELDE
SCHELDE
VERDRONKEN LAND VAN SAEFTINGHE
Kloosterzande
Ossendrecht
Kieldrecht
Verrebroek
Antwerpen

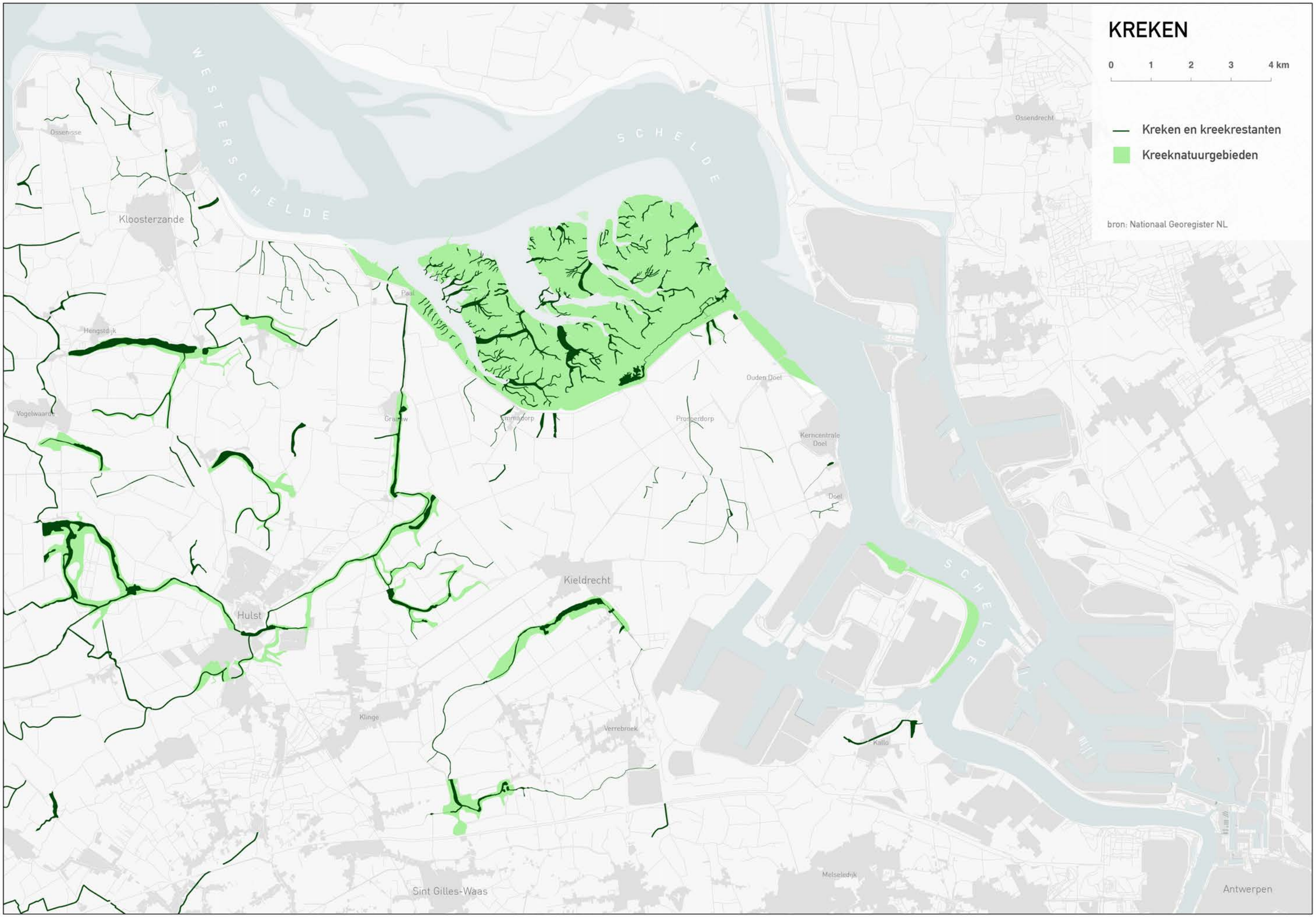
KREKEN
0 1 2 3 4 km
Kreken en kreekrestanten
Kreeknatuurgebieden
bron: Nationaal Georegister NL
WESTERSCHELDE
SCHELDE
Ossenisse
Kloosterzande
Hengstdijk
Vogelwaarde
Paal
Graauw
Grimmadorp
Prosperdorp
Ouden Doel
Kerncentrale Doel
Doel
Ossendrecht
Kieldrecht
Hulst
Klinge
Verrebroek
Kallo
Melseledijk
Sint Gilles-Waas
Antwerpen

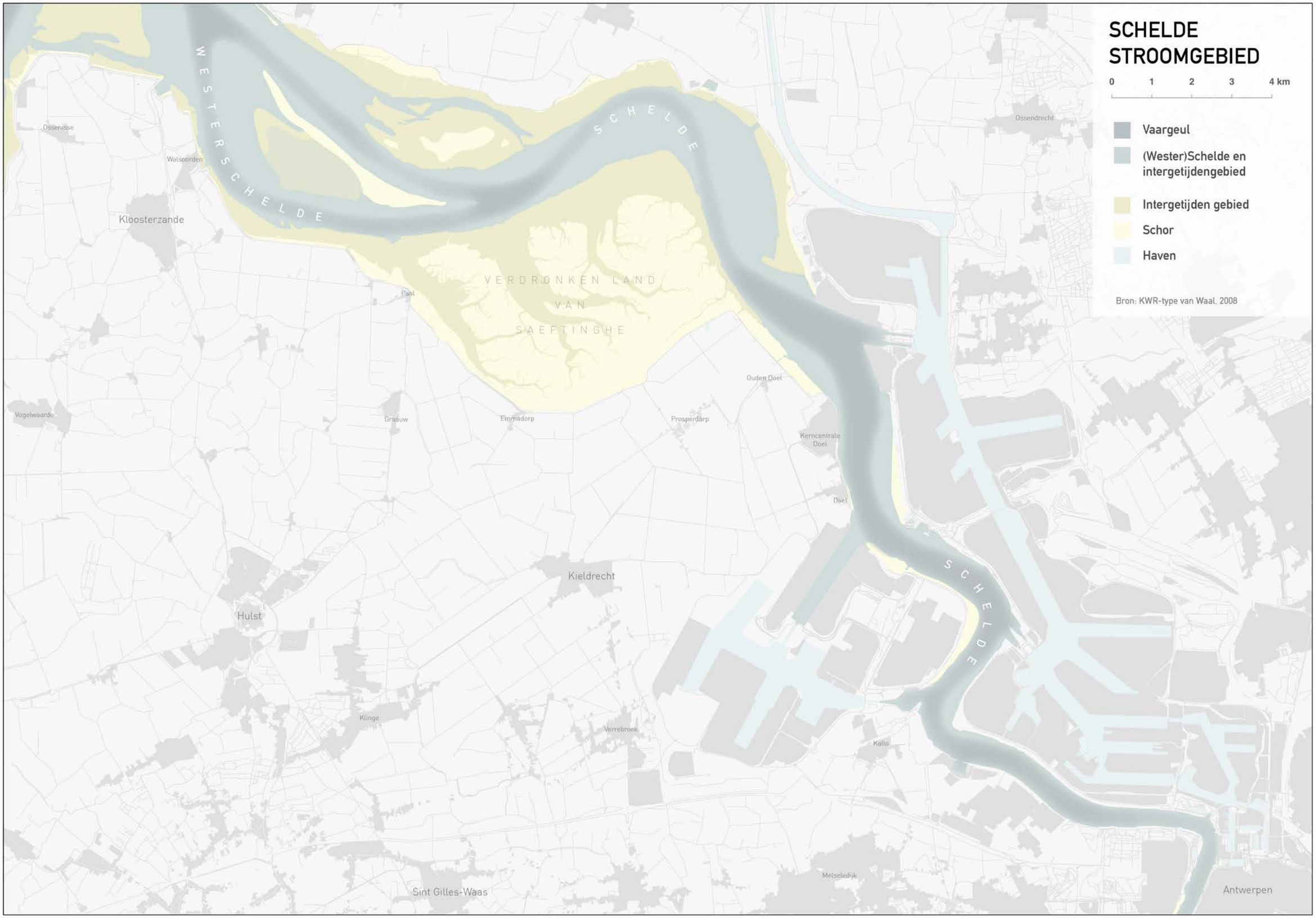
SCHELDE
STROOMGEBIED
0 1 2 3 4 km
Vaargeul
(Wester)Schelde en intergetijdengebied
Intergetijden gebied
Schor
Haven
Bron: KWR-type van Waal, 2008
WESTERSCHELDE
SCHELDE
VERDRONKEN LAND VAN SAEFTINGHE
Ossenisse
Walsoorden
Kloosterzande
Paal
Ossendrecht
Vogelwaarde
Graauw
Emmadorp
Prosperdorp
Ouden Doel
Kerncentrale Doel
Doel
Kieldrecht
Hulst
Klinge
Verrebroek
Kallo
Melseledijk
Sint Gilles-Waas
Antwerpen

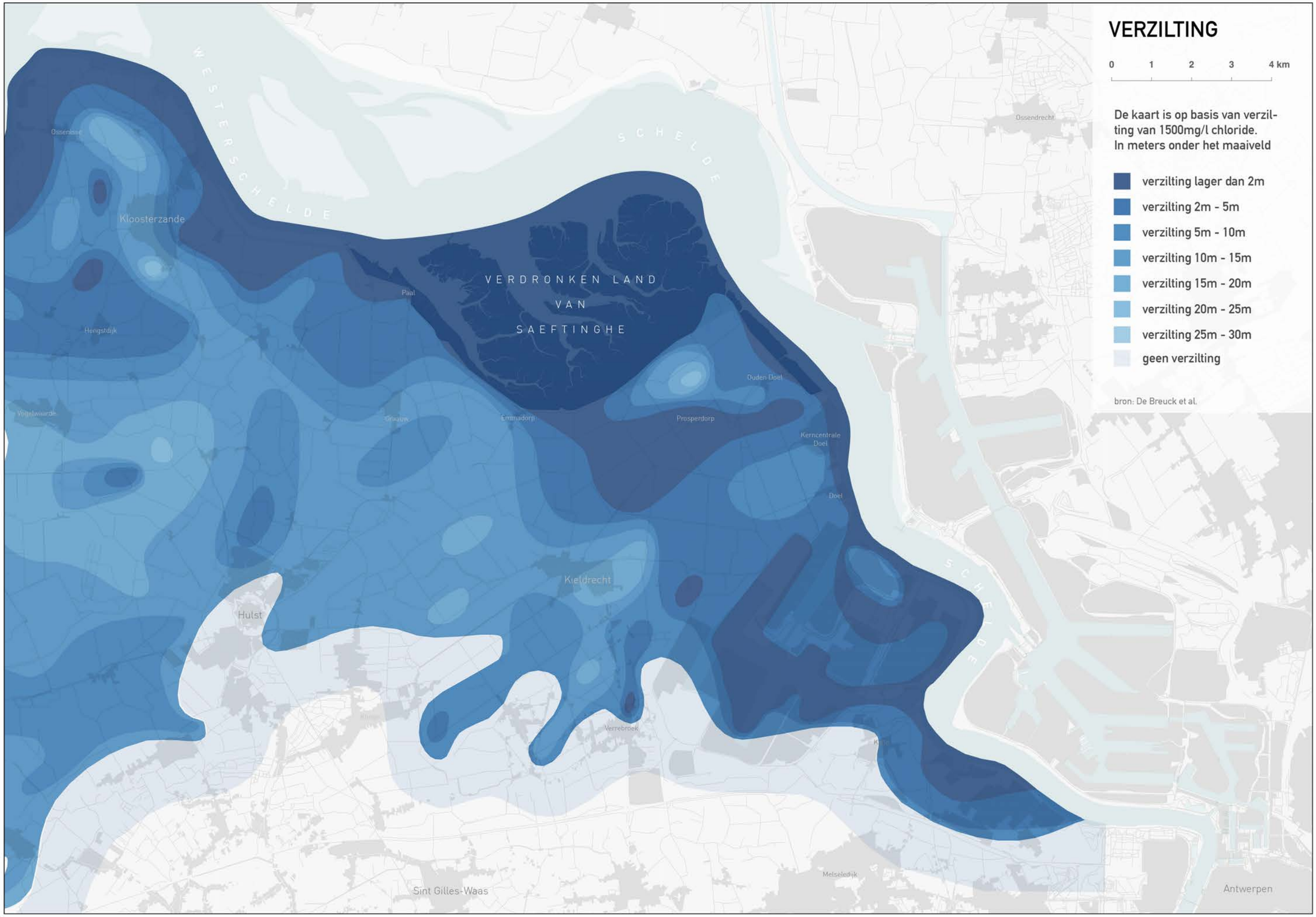
VERZILTING
0 1 2 3 4 km
De kaart is op basis van verzilting van 1500mg/l chloride.
In meters onder het maaiveld
verzilting lager dan 2m
verzilting 2m - 5m
verzilting 5m - 10m
verzilting 10m - 15m
verzilting 15m - 20m
verzilting 20m - 25m
verzilting 25m - 30m
geen verzilting
bron: De Breuck et al.
WESTERSCHELDE
SCHELDE
VERDRONKEN LAND
VAN
SAEFTINGHE
Ossenisse
Kloosterzande
Hengstdijk
Paal
Ossendrecht
Duden-Doel
Prosperdorp
Kerncentrale Doel
Doel
Kieldrecht
Hulst
Verrebroek
Melsele
Sint Gilles-Waas
Antwerpen

Hedwigepolder

NETWERKEN

Dijken
Watersysteem
Energienetwerk
Wegennetwerk
Fiets/wandelroutes
Openbaar vervoer

De netwerken zijn de menselijke structuren die over de natuurlijke onderlegger zijn heengelegd om specifieke vormen van grondgebruik te accommoderen. Belangrijkste zijn de netwerken van dijken en waterlopen. Deze zorgen voor de veiligheid tegen overstromingen en voor de afvoer van overtollig water. De binnendijken hebben vaak geen waterkerende functie meer, maar zijn nog wel beeldbepalend voor het landschap. Veel binnendijken zijn beplant met bomen. De primaire waterkering langs de Schelde is onbeplant en ook een stuk hoger dan de binnendijken.

Ook de energie-infrastructuur rond de haven en de kerncentrale van Doel drukt een grote stempel op het landschap. De hoogspanningskabels en de gasdam in het Verdronken Land van Saeftinghe zijn daar voorbeelden. In de haven en langs de A11 staan veel windmolens.

Op de kaart 'wegenstructuur' is te zien dat het Grenspark Groot Saeftinghe, ondanks de nabijheid van de haven en stad Antwerpen, vrij geïsoleerd ligt. Er lopen geen doorgaande hoofdwegen doorheen, het is een verkeersluwe hoek.

Voor de natuur en de rustige recreatie is dit gunstig. Nadeel is wel dat je er vanuit Antwerpen en vanuit andere delen van Nederland niet zo makkelijk komt. Met openbaar vervoer is het gebied nauwelijks bereikbaar.

Voor recreatieve fietsers is een grensoverschrijdend 'knooppuntennetwerk' uitgezet. Voor wandelaars zijn er het lange-afstandswandelpad 'Grenslandpad' en enkele lokale wandelroutes. Deze lopen deels over verharde wegen, het is niet een echt wandelgebied.

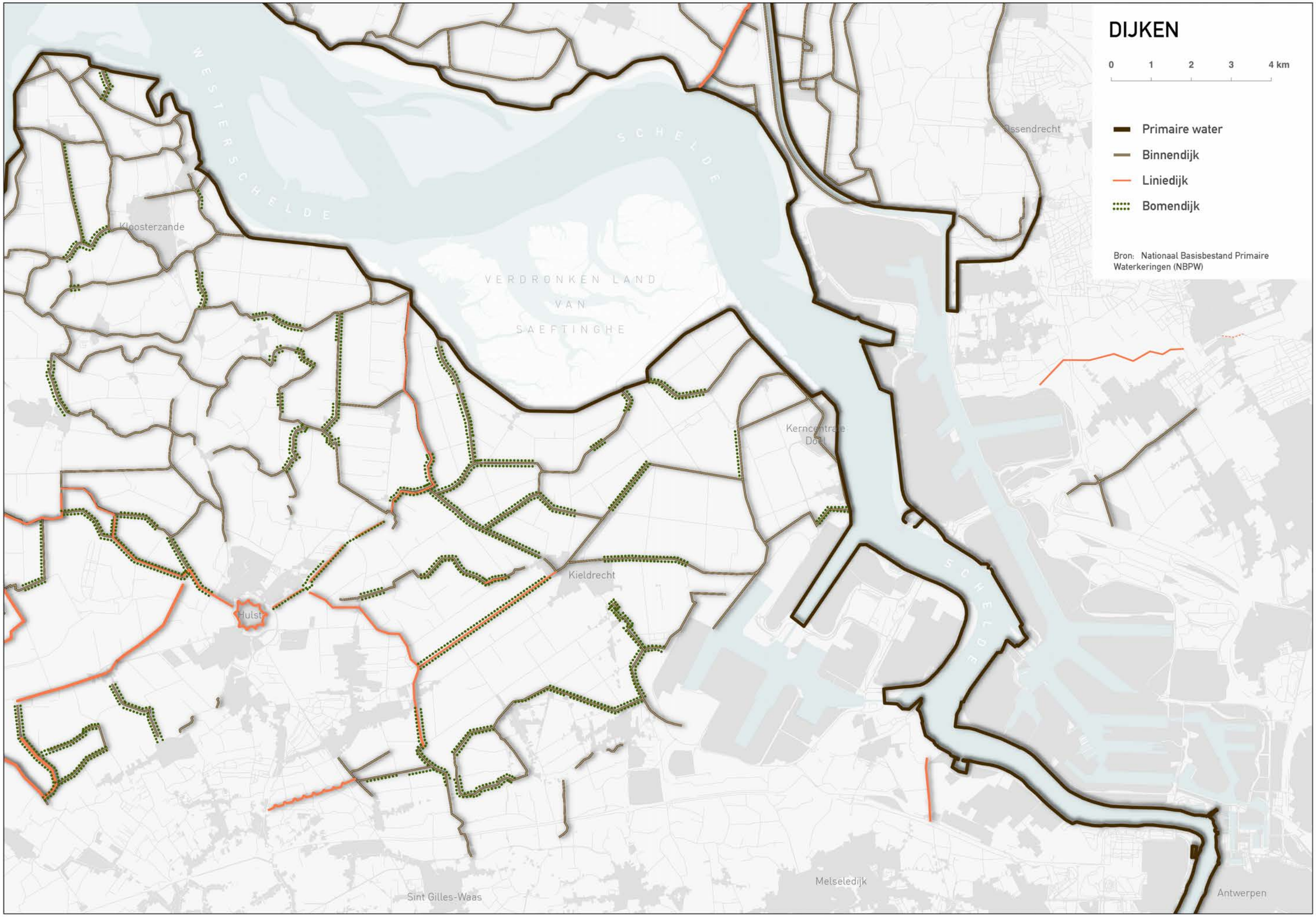
DIJKEN
0 1 2 3 4 km
Primaire water
Binnendijk
Liniedijk
Bomendijk
Bron: Nationaal Basisbestand Primaire Waterkeringen (NBPW)
WESTERSCHELDE
SCHELDE
VERDRONKEN LAND VAN SAEFTINGHE
Kloosterzande
Ossendrecht
Kerncentrale Doel
Kieldrecht
Hulst
Sint Gilles-Waas
Melseledijk
Antwerpen

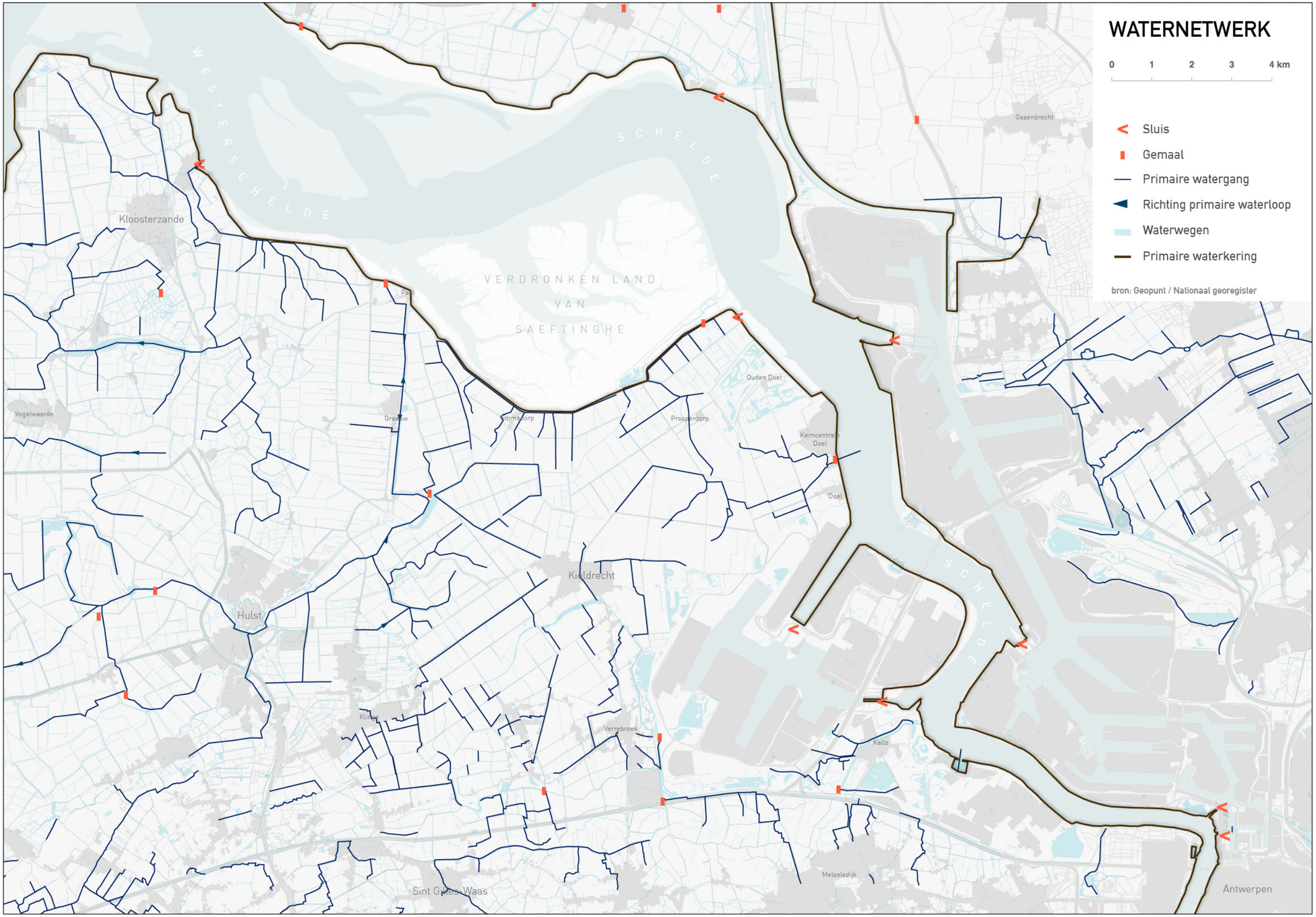
WATERNETWERK
0 1 2 3 4 km
Sluis
Gemaal
Primaire watergang
Richting primaire waterloop
Waterwegen
Primaire waterkering
bron: Geopunt / Nationaal georegister
WESTERSCHELDE
SCHELDE
VERDRONKEN LAND VAN SAEFTINGHE
Kloosterzande
Ossendrecht
Paal
Vogelwaarde
Graauw
Ommeldorp
Prosperdorp
Ouden Doel
Kerncentrale Doel
Doel
Kieldrecht
Hulst
Kijkop
Verrebroek
Kallo
Melseledijk
Sint Gillis-Waas
Antwerpen

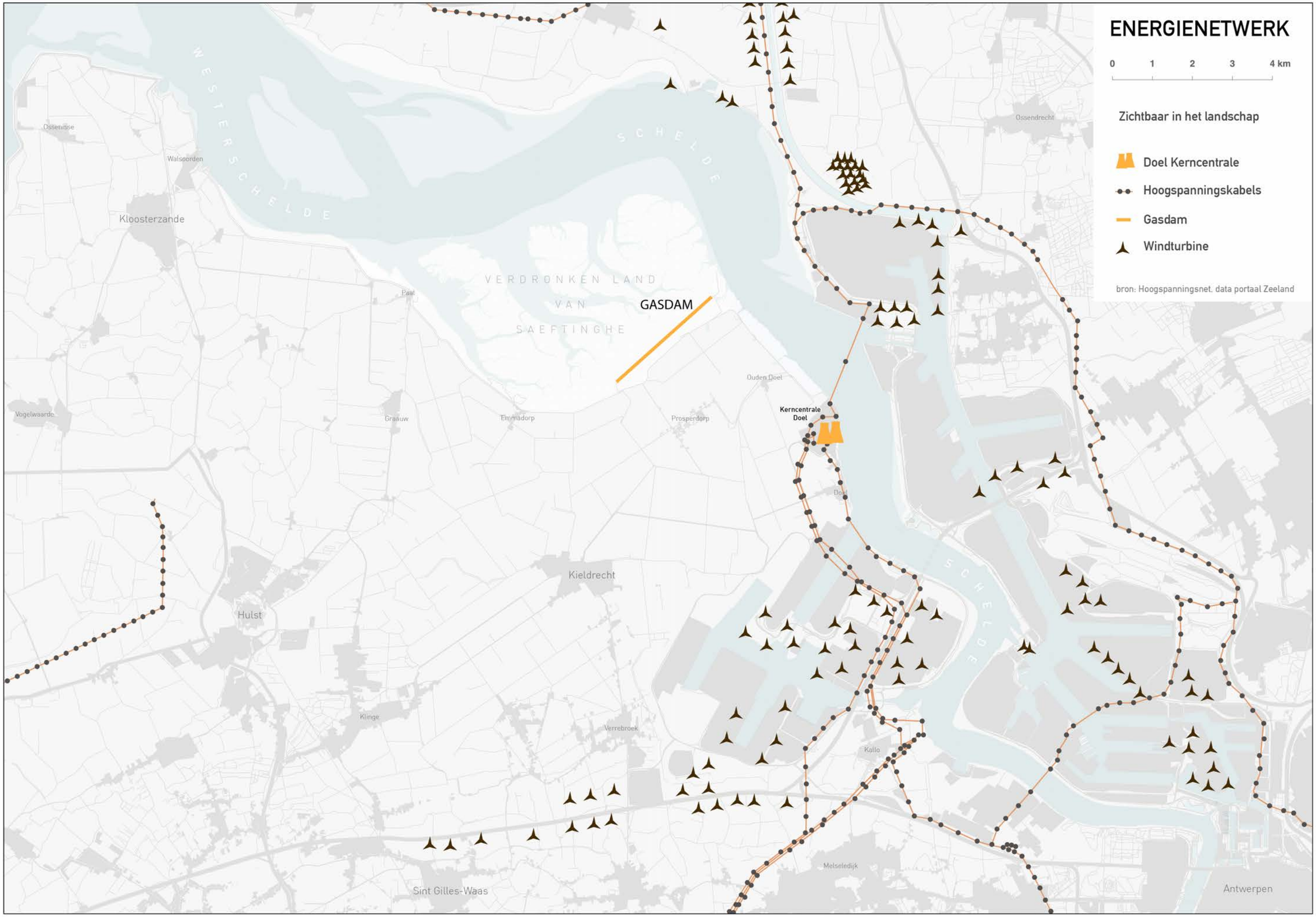
ENERGIENETWERK
0 1 2 3 4 km
Zichtbaar in het landschap
Doel Kerncentrale
Hoogspanningskabels
Gasdam
Windturbine
bron: Hoogspanningsnet, data portaal Zeeland
WESTERSCHELDE
SCHELDE
VERDRONKEN LAND VAN SAEFTINGHE
GASDAM
Kerncentrale Doel
Ossenisse
Walsoorden
Kloosterzande
Paal
Vogelwaarde
Graauw
Emmadorp
Prosperdorp
Ouden Doel
Ossendrecht
Kieldrecht
Hulst
Klinge
Verrebroek
Kallo
Melseledijk
Sint Gilles-Waas
Antwerpen

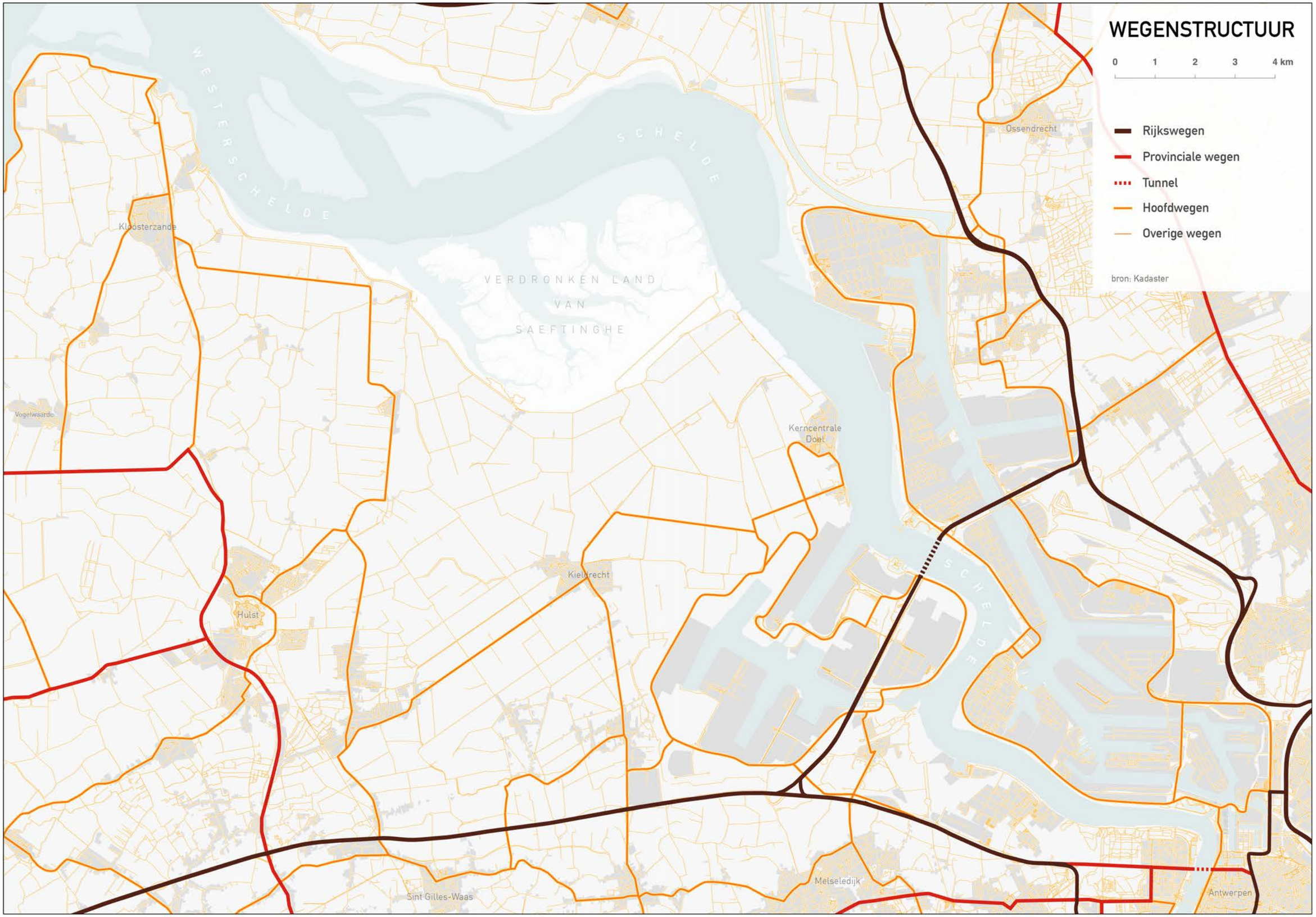
WEGENSTRUCTUUR
0 1 2 3 4 km
Rijkswegen
Provinciale wegen
Tunnel
Hoofdwegen
Overige wegen
bron: Kadaster
WESTERSCHELDE
SCHELDE
VERDRONKEN LAND VAN SAEFTINGHE
Ossendrecht
Kloosterzande
Vogelwaarde
Kerncentrale Doel
Kieldrecht
Hulst
Melseledijk
Sint Gilles-Waas
Antwerpen

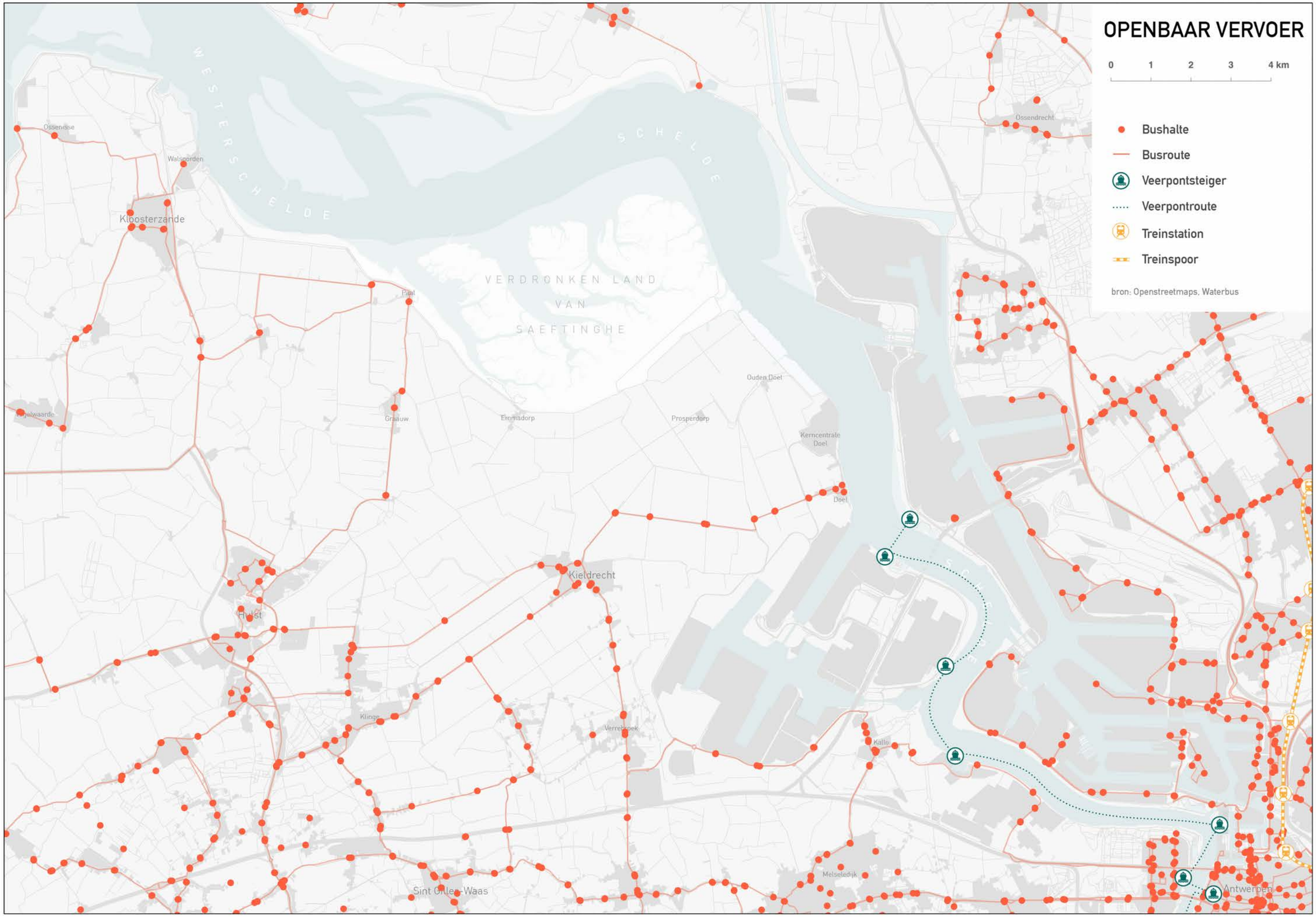
OPENBAAR VERVOER
0 1 2 3 4 km
Bushalte
Busroute
Veerpontsteiger
Veerpontroute
Treinstation
Treinspoor
bron: Openstreetmaps, Waterbus
WESTERSCHELDE
SCHELDE
VERDRONKEN LAND VAN SAEFTINGHE
Ossenisse
Walsoorden
Kloosterzande
Paal
Graauw
Ertmadorp
Prosperdorp
Ouden Doel
Kerncentrale Doel
Doel
Ossendrecht
Kieldrecht
Hulst
Klinge
Verrebroek
Kallo
Melsele
Sint Gillis-Waas
Antwerpen

ROUTES
fiets/wandelroutes
0 1 2 3 4 km
Fietsroutes
Knooppuntroutes
Ecoroute - Linieroute
De Kapelletjesroute
Haven- Polderroute
Kallo fietsroute
Wandelroutes
Hedwigepolderroute
Plankierspad
Ruige laarzen route
Lange afstand wandelroutes
Bron: Knooppuntroutes
WESTERSCHELDE
SCHELDE
VERDRONKEN LAND VAN SAEFTINGHE
Ossenisse
Walsoorden
Kloosterzande
Vogelwaarde
Graauw
Ossendrecht
Doel
Kieldrecht
Klinge
Verrebroek
Kallo
Melseledijk
Sint Gilles-Waas
Antwerpen

Fortdijk

RUIMTEGEBRUIK

Natuurstatus
Natuurtypen
Agrarisch natuurbeheer
Landbouw
Industrie

De 10 kaarten in dit katern laten de verschillende vormen van ruimtegebruik in en rond het Grenspark zien. Het is zeker meer dan alleen een natuur- en landbouwgebied. Er wordt ook gewoond, gewerkt en vrijetijd doorgebracht. Er is meer te doen dan op het eerste gezicht misschien lijkt.

De natuur is al zeer gevarieerd en bestaat uit verschillende typen. Belangrijk is het verschil tussen binnendijkse natuur en buitendijkse natuur. De buitendijkse natuurgebieden zijn internationaal beschermd als 'Natura 2000' gebied. Deze gebieden zijn over het algemeen in beheer bij natuurorganisaties. Ook binnendijks liggen grotere natuurgebieden en een netwerk van kleinere natuurelementen en ecologische verbindingen (bestaand en nieuw te ontwikkelen). Daartussen bestaan allerlei ecologische relaties. De bruine kiekendief bijvoorbeeld broedt in dichte moerassen en foerageert in muizenrijke graslanden en akkers. Ook delen van het agrarisch gebied zijn waardevol voor de natuur. Hier kunnen 'beheerpakketten' voor agrarisch natuurbeheer worden afgesloten.

De kaart 'landbouw' laat zien hoe divers het agrarisch grondgebruik is. Akkerbouw domineert, daarbinnen worden veel verschillende gewassen geteeld. Ook grootschalige fruitteelt is in opkomst. In het zuidelijk deel van het Grenspark vinden we meer veeteelt.

De kaart 'industrie' maakt duidelijk waarom de drie-eenheid van natuur, landbouw en haven als leidend thema voor het Grenspark is gekozen. Weliswaar ligt de haven van Antwerpen niet in het Grenspark, maar de invloed van dit uitgestrekte industrielandschap is onmiskenbaar.
De kaarten 'cultuurhistorie' en 'vestingwerken' brengen de overgebleven sporen van het vroegere grondgebruik in beeld.

Zeer kenmerkend zijn de monumentale polderhoeven en de forten van de Staats-Spaanse Linie en de Linie van Antwerpen. De militaire betekenis van het gebied was altijd groot, omdat het op de grens van Vlaanderen en Nederland lag en bovendien de watertoegang tot Antwerpen beheerste. De tegenwoordige bewoners en bezoekers trekken zich minder aan van deze grens, en weten de verspreide horecavoorzieningen en recreatie-objecten aan weerszijden goed te vinden. Rond het Verdronken Land van Saeftinghe, een geliefde bestemming voor schoolreisjes uit Vlaanderen, is al een aardig aanbod van voorzieningen aanwezig. In en rond Prosperdorp zijn nieuwe voorzieningen gepland, deels gekoppeld aan de natuurontwikkeling in de omgeving.

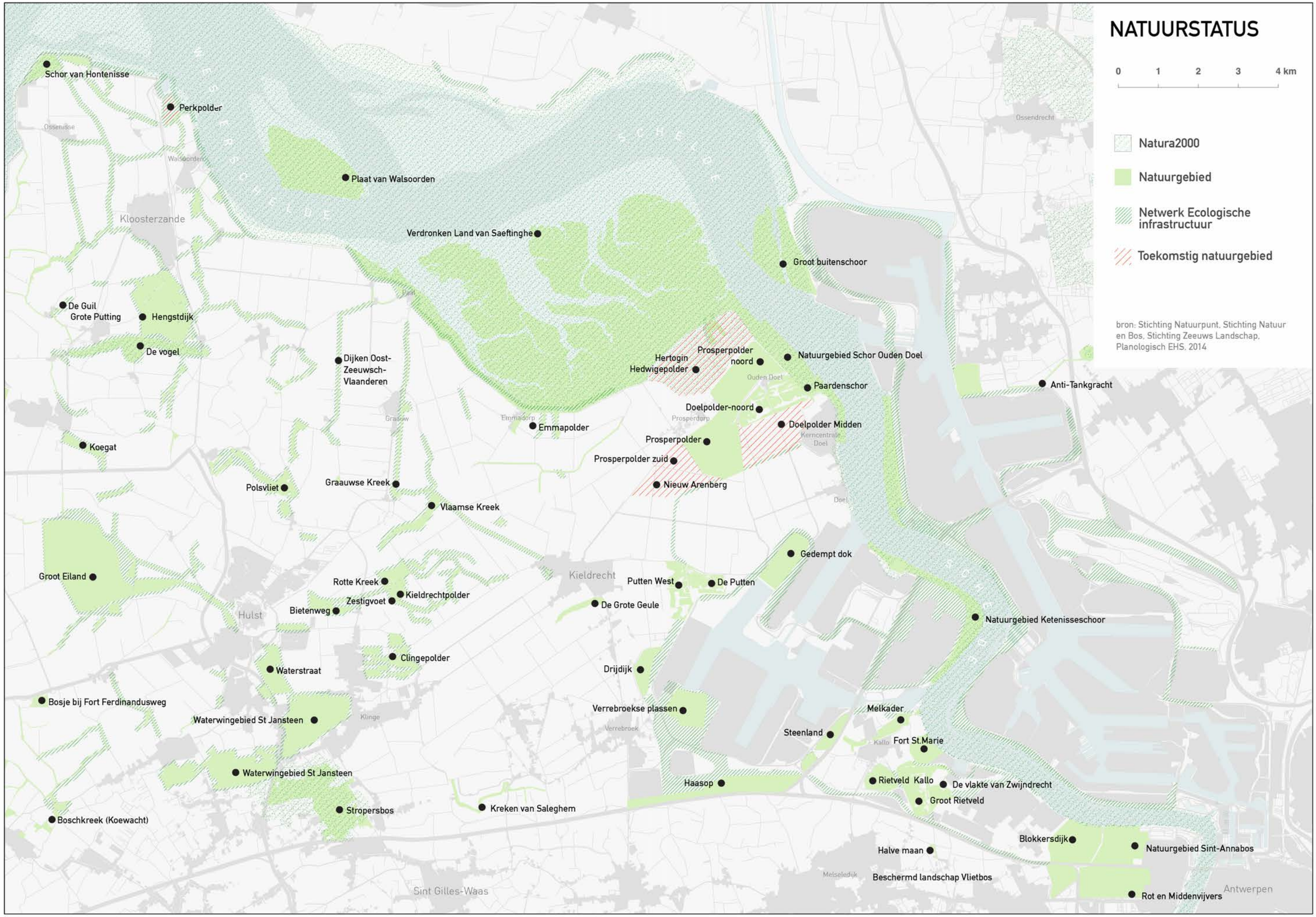
NATUURSTATUS
0 1 2 3 4 km
Natura2000
Natuurgebied
Netwerk Ecologische infrastructuur
Toekomstig natuurgebied
bron: Stichting Natuurpunt, Stichting Natuur en Bos, Stichting Zeeuws Landschap, Planologisch EHS, 2014
Schor van Hontenisse
Perkpolder
Osseruisse
Walsoorden
Plaat van Walsoorden
Kloosterzande
Verdronken Land van Saeftinghe
Groot buitenschoor
De Guil
Grote Putting
Hengstdijk
De vogel
Dijken Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen
Hertogin Hedwigepolder
Prosperpolder noord
Natuurgebied Schor Ouden Doel
Ouden Doel
Paardenschor
Anti-Tankgracht
Doelpolder-noord
Doelpolder Midden
Kerncentrale Doel
Prosperdorp
Emmadorp
Emmapolder
Graauw
Koegat
Prosperpolder
Prosperpolder zuid
Nieuw Arenberg
Polsvliet
Graauwse Kreek
Vlaamse Kreek
Doel
Gedempt dok
Groot Eiland
Rotte Kreek
Kieldrecht
Putten West
De Putten
Zestigvoet
Kieldrechtpolder
Bietenweg
Hulst
De Grote Geule
Natuurgebied Ketenisseschoor
Clingepolder
Waterstraat
Drijdijk
Bosje bij Fort Ferdinandusweg
Verrebroekse plassen
Melkader
Waterwingebied St Jansteen
Klinge
Verrebroek
Steenland
Kallo
Fort St.Marie
Waterwingebied St Jansteen
Haasop
Rietveld Kallo
De vlakte van Zwijndrecht
Groot Rietveld
Stropersbos
Kreken van Saleghem
Boschkreek (Koewacht)
Blokkersdijk
Natuurgebied Sint-Annabos
Halve maan
Metseledijk
Beschermd landschap Vlietbos
Sint Gilles-Waas
Rot en Middenvijvers
Antwerpen

NATUURTYPEN
0 1 2 3 4 km
Zoete plas
Zwak brak water
Brakwaterschor
Zilt- en overstromingsgrasland
Plas en oever / moeras
Vochtig weidevogelgrasland
Kruiden- en faunarijke grasland
Bloemdijk
Houtwal of bomenlaan
Bos
Zandvlakte
Droog schraalland
Heide
bron: Portaal Natuur en Landschap
WESTERSCHELDE
SCHELDE
VERDRONKEN LAND VAN SAEFTINGHE
Ossenisse
Kloosterzande
Hengstdijk
Vogelwaarde
Paal
Graauw
Emmakorp
Prosperdorp
Oude Doel
Kerncentrale Doel
Doel
Ossendrecht
Kieldrecht
Hulst
Klinge
Verrebroek
Kallo
Melseledijk
Sint Gilles-Waas
Antwerpen

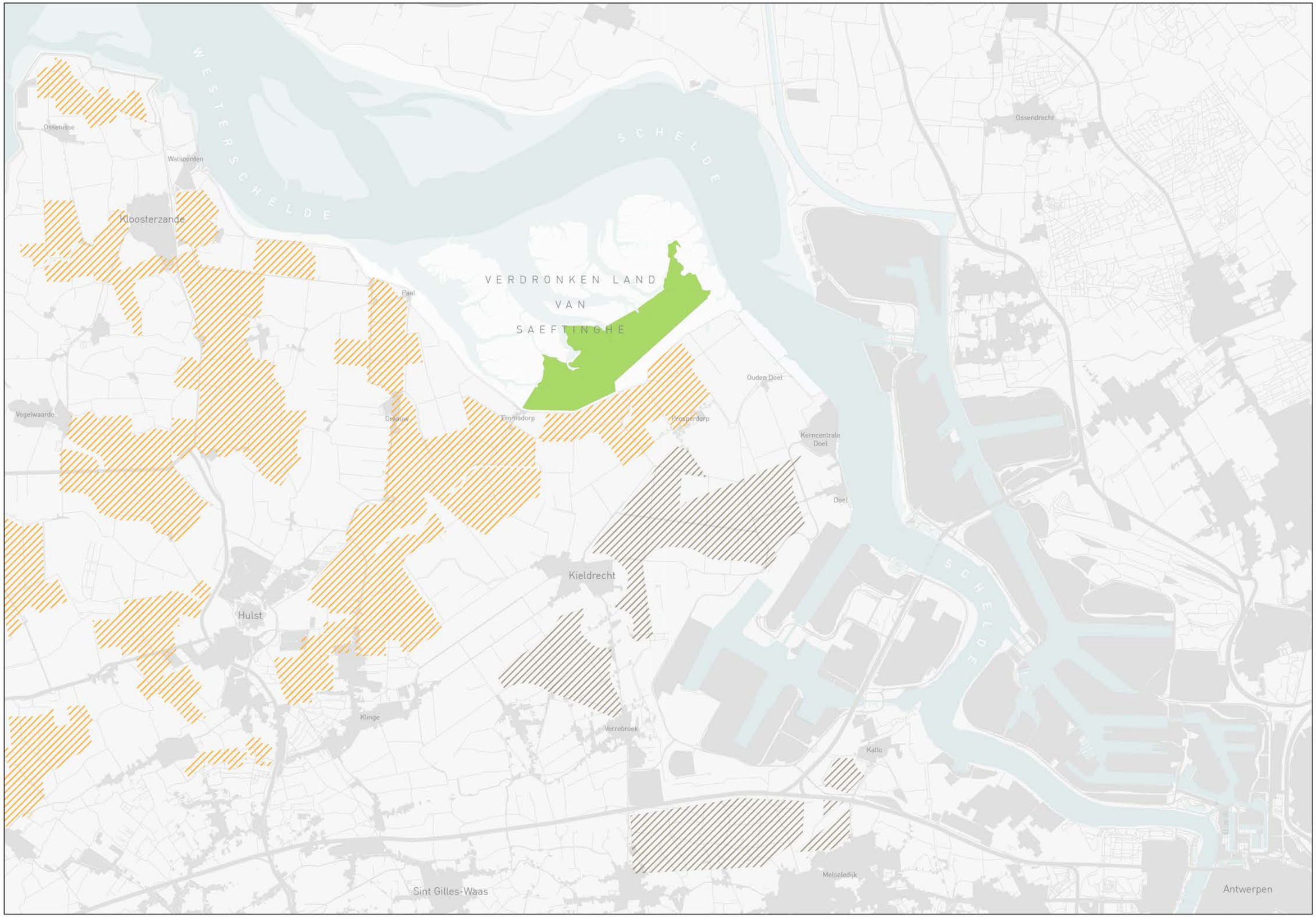
WESTERSCHELDE
SCHELDE
Ossenisse
Walsoorden
Kloosterzande
VERDRONKEN LAND
VAN
SAEFTINGHE
Paal
Ouden Doel
Vogelwaarde
Graauw
Emmadorp
Prosperdorp
Kerncentrale
Doel
Doel
Ossendrecht
Kieldrecht
Hulst
Klinge
Verrebroek
Kallo
Melseledijk
Sint Gilles-Waas
Antwerpen

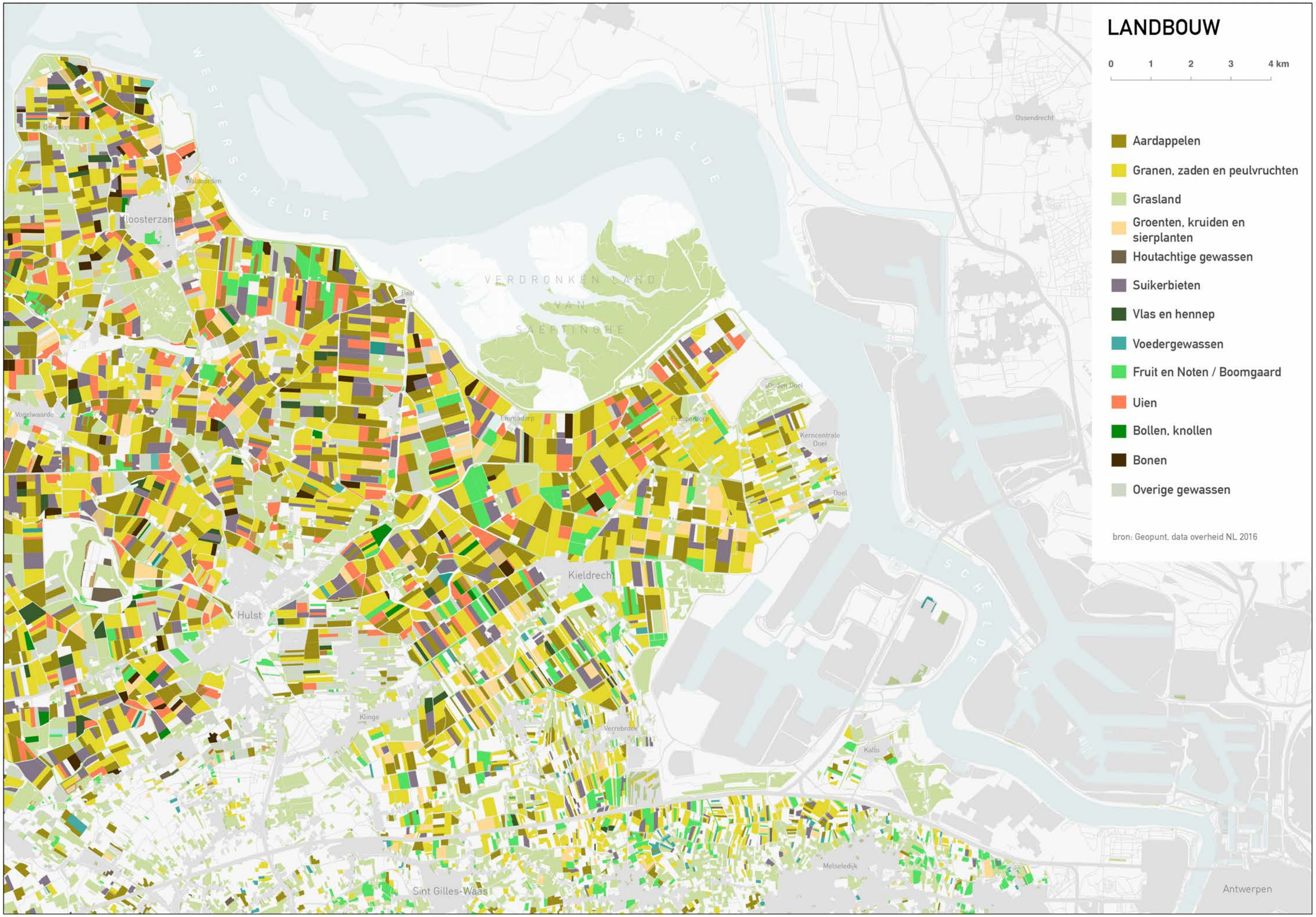
LANDBOUW
0
1
2
3
4 km
Aardappelen
Granen, zaden en peulvruchten
Grasland
Groenten, kruiden en sierplanten
Houtachtige gewassen
Suikerbieten
Vlas en hennep
Voedergewassen
Fruit en Noten / Boomgaard
Uien
Bollen, knollen
Bonen
Overige gewassen
bron: Geopunt, data overheid NL 2016
WESTERSCHELDE
SCHELDE
VERDRONKEN LAND VAN SAEFTINGHE
Ossendrecht
Walsoorden
Kloosterzande
Paal
Vogelwaarde
Ehmadorp
Prosperdorp
Ouden Doel
Kerncentrale Doel
Doel
Kieldrecht
Hulst
Kinge
Verrebroek
Kallo
Melseledijk
Sint Gilles-Waas
Antwerpen

HAVEN EN INDUSTRIE
0 1 2 3 4 km
Haven van Antwerpen
Kerncentrale Doel
Overige industrieterreinen
bron: Kadaster
WESTERSCHELDE
SCHELDE
VERDRONKEN LAND VAN SAEFTINGHE
Ossenisse
Walsoorden
Kloosterzande
Vogelwaarde
Paal
Graauw
Emmadorp
Prosperdorp
Ouden Doel
Doel
Ossendrecht
Kieldrecht
Hulst
Klinge
Verrebroek
Kallo
Melsele
Sint Gilles-Waas
Antwerpen

BEBOUWING
0 1 2 3 4 km
Gebouwen
bron: Kadaster
WESTERSCHELDE
SCHELDE
VERDRONKEN LAND
VAN
SAEFTINGHE
Kloosterzande
Paal
Grijpskerke
Emmadorp
Prosperdorp
Ouden Doel
Kernocentrale Doel
Doel
Kieldrecht
Verrebroek
Kallo
Melsele
Beveren
Sint Gillis-Waas

CULTUURHISTORIE
0 1 2 3 4 km
Kerk
Kasteel/forten
Molen
Monument
Polderhoeves
met monumentstatus
bron: Geopunt
WESTERSCHELDE
SCHELDE
VERDRONKEN LAND VAN SAEFTINGHE
Ossenisse
Walsoorden
Ossendrecht
Kloosterzande
Paal
Ouden Doel
Kerncentrale Doel
Kieldrecht
Hulst
Klinge
Kallo
Melseledijk
Antwerpen
Sint-Martinus Kerk
Pomp in Kloosterzande
Standerdmolen Kloosterzande
Hof te Zande Kerk
H. Cornelius Kapel
H. Maria Hemelvaart kerk
Kerkhofsite Sint-Engelbertusparochie
Brits oorlogsmonument Tweede Wereldoorlog
Stenen windmolen
Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw Hemelvaart
Lillo-Fort
Graanwindmolen De Eenhoorn
Sint-Josephkerk
Sint-Michielskerk
Fort Liefkenshoek
De Stadsmolen in Hulst
Sint Joseph in Hulst
Hulst
Sint-Willibrordus Basiliek
H. Henricus - Rooms Katholieke Kerk
H. Johannes de Doper kerk
Parochiekerk Sint Cornelius
Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart
Pastorie Sint-Laurentiusparochie
H. Teresia van het Kind Jezus kapel
Parochiekerk Sint-Petrus en Paulus
Oorlogsmonument
Fort Sint Marie
Schans Halve Maan
Oorlogsmonument
Parochiekerk Sint-Egidius

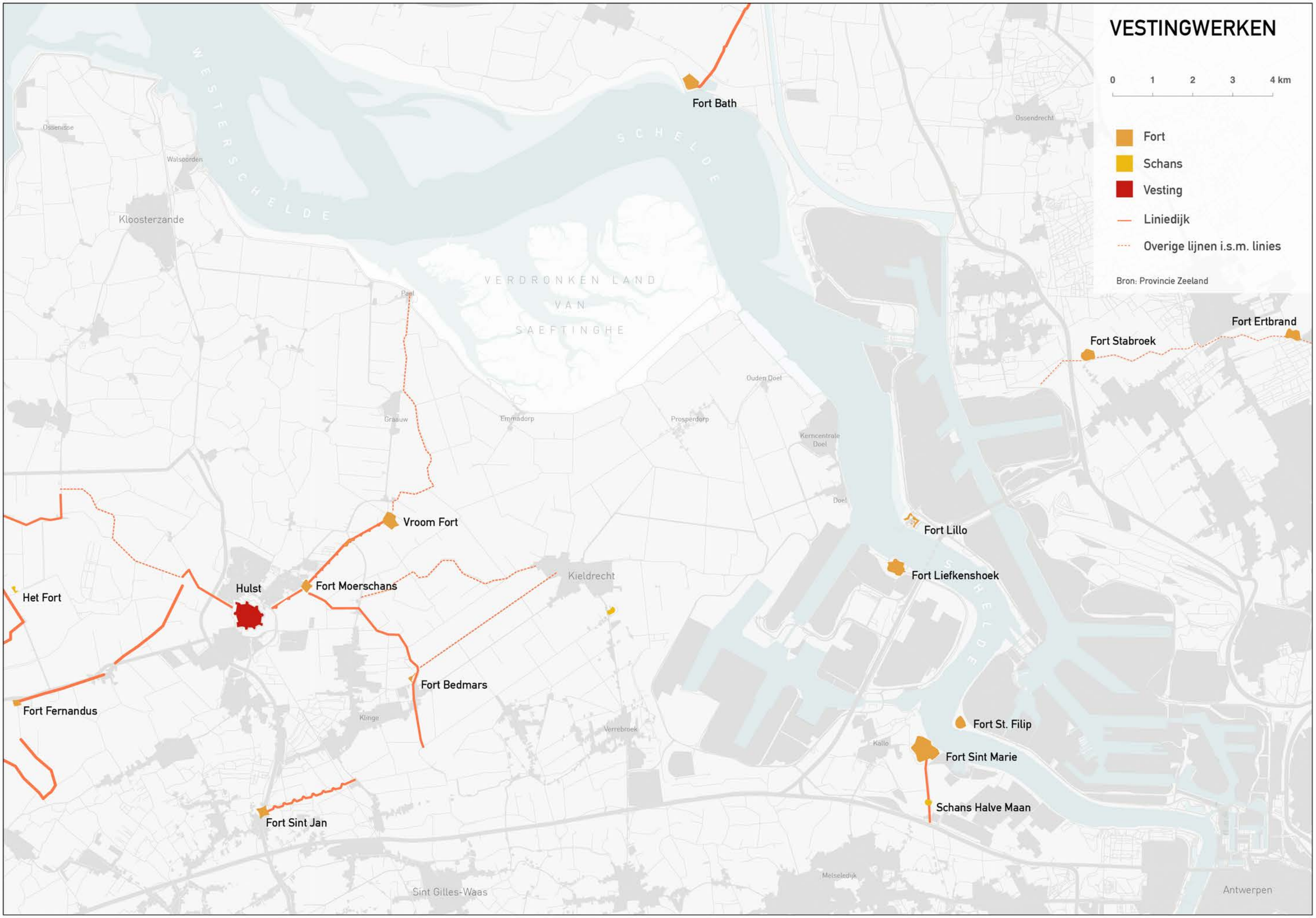
VESTINGWERKEN
0 1 2 3 4 km
Fort
Schans
Vesting
Liniedijk
Overige lijnen i.s.m. linies
Bron: Provincie Zeeland
Fort Bath
Fort Ertbrand
Fort Stabroek
Vroom Fort
Fort Lillo
Fort Liefkenshoek
Hulst
Fort Moerschans
Het Fort
Fort Bedmars
Fort Fernandus
Fort St. Filip
Fort Sint Marie
Schans Halve Maan
Fort Sint Jan
WESTERSCHELDE
SCHELDE
VERDRONKEN LAND VAN SAEFTINGHE
Ossenisse
Walsoorden
Kloosterzande
Ossendrecht
Paal
Graauw
Emmadorp
Prosperdorp
Ouden Doel
Kerncentrale Doel
Doel
Kieldrecht
Klinge
Verrebroek
Kallo
Melseledijk
Sint Gilles-Waas
Antwerpen

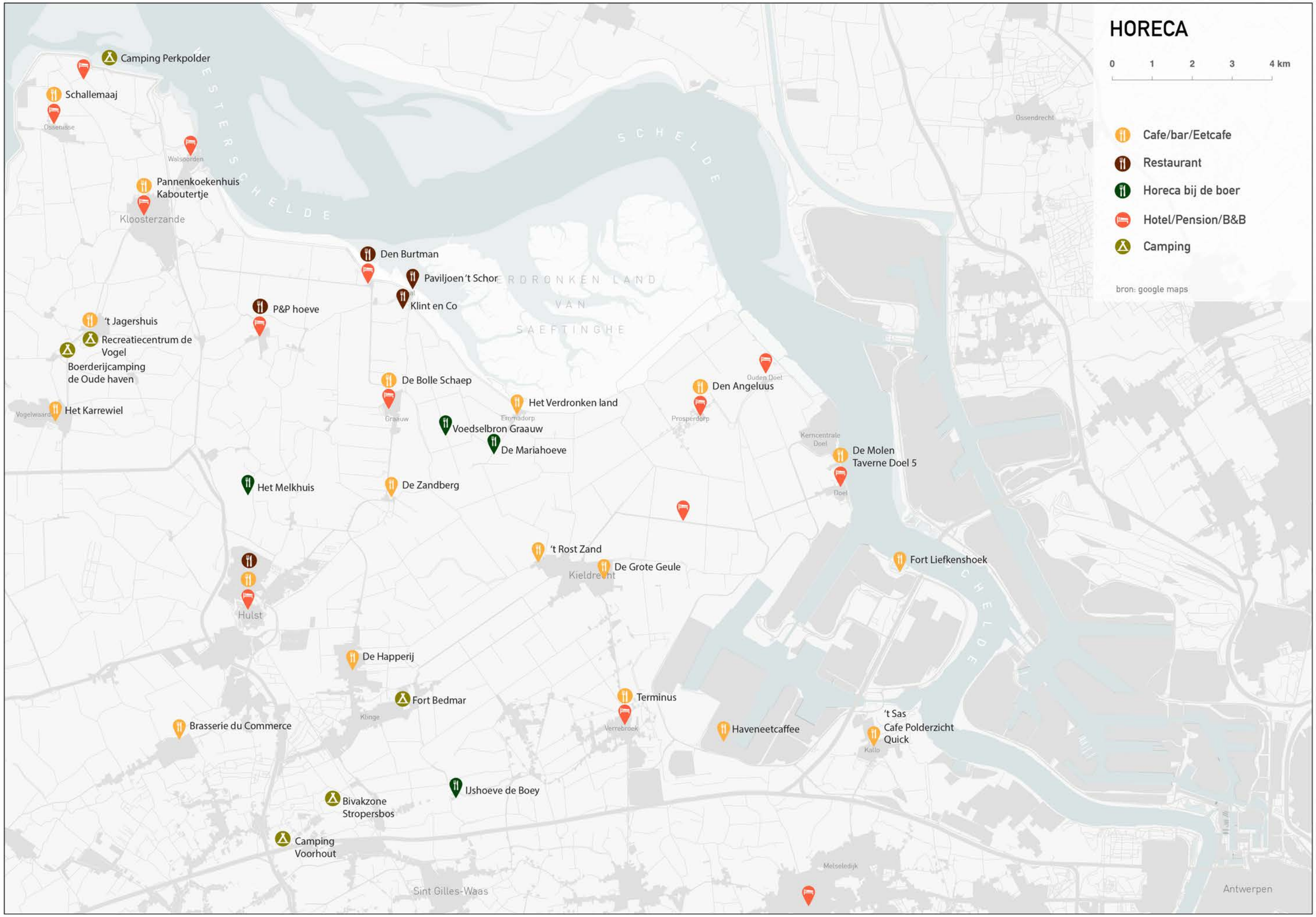
HORECA
0 1 2 3 4 km
Cafe/bar/Eetcafe
Restaurant
Horeca bij de boer
Hotel/Pension/B&B
Camping
bron: google maps
Camping Perkpolder
Schallemaaj
Ossenisse
Walsoorden
Pannenkoekenhuis Kaboutertje
Kloosterzande
WESTERSCHELDE
SCHELDE
Den Burtman
Paviljoen 't Schor
Klint en Co
VERDRONKEN LAND VAN SAEFTINGHE
P&P hoeve
't Jagershuis
Recreatiecentrum de Vogel
Boerderijcamping de Oude haven
Vogelwaard
Het Karrewiel
De Bolle Schaep
Graauw
Het Verdronken land
Emmadorp
Voedselbron Graauw
De Mariahoeve
Ouden Doel
Den Angeluus
Prosperdorp
Kerncentrale Doel
De Molen Taverne Doel 5
Doel
Ossendrecht
Het Melkhuis
De Zandberg
't Rost Zand
De Grote Geule
Kieldrecht
Fort Liefkenshoek
Hulst
De Happerij
Fort Bedmar
Klinge
Terminus
Verrebroek
Haveneetcaffee
't Sas
Cafe Polderzicht
Quick
Kallo
Brasserie du Commerce
IJshoeve de Boey
Bivakzone Stropersbos
Camping Voorhout
Sint Gilles-Waas
Melseledijk
Antwerpen

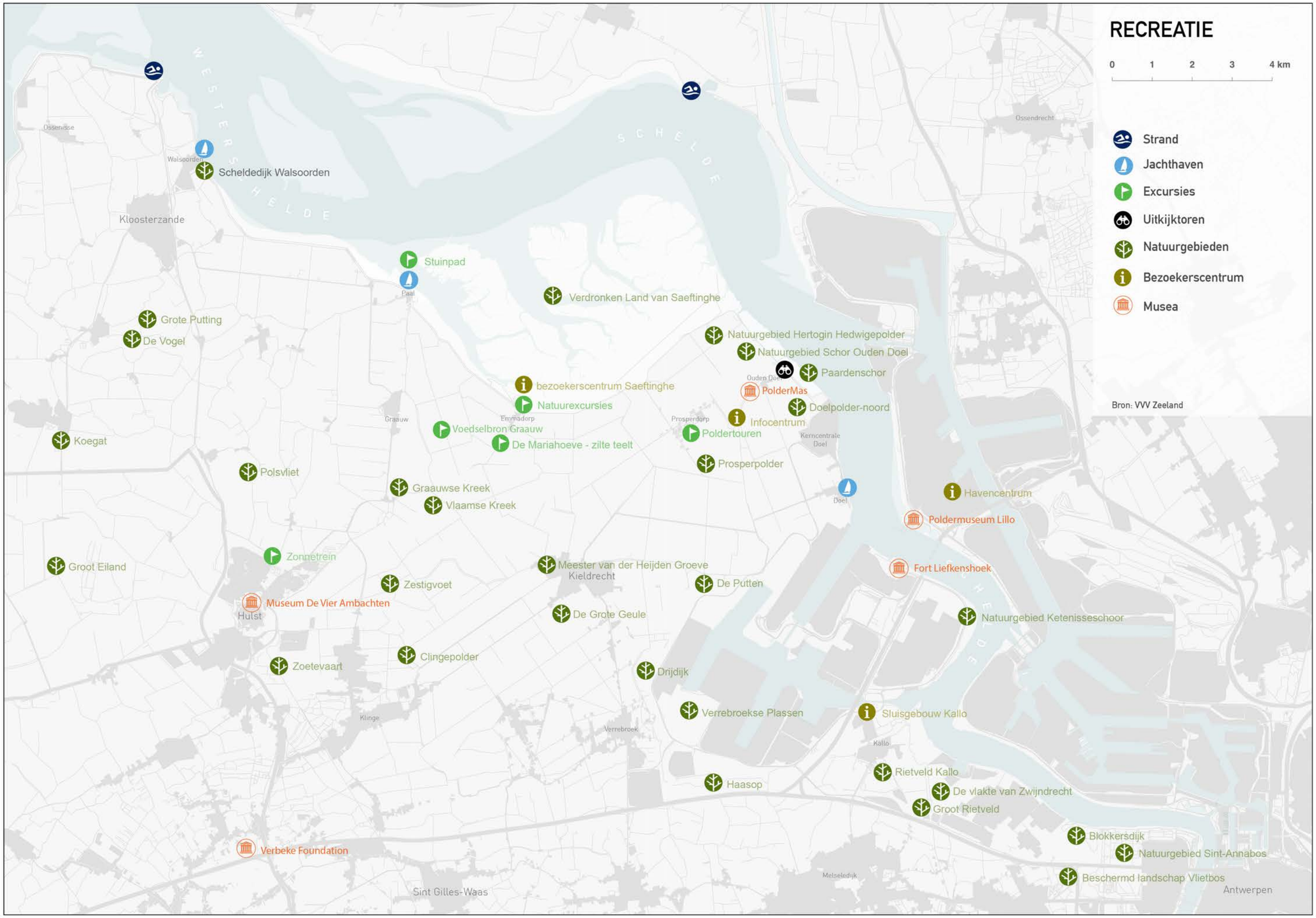
RECREATIE
0 1 2 3 4 km
Strand
Jachthaven
Excursies
Uitkijktoren
Natuurgebieden
Bezoekerscentrum
Musea
Bron: VVV Zeeland
WESTERSCHELDE
SCHELDE
Ossenisse
Walsoorden
Scheldedijk Walsoorden
Kloosterzande
Stuinpad
Paal
Verdronken Land van Saeftinghe
Grote Putting
De Vogel
Natuurgebied Hertogin Hedwigepolder
Natuurgebied Schor Ouden Doel
Paardenschor
Ouden Doel
PolderMas
bezoekerscentrum Saeftinghe
Natuurexcursies
Doelpolder-noord
Graauw
Emmadorp
Voedselbron Graauw
Prosperdorp
Infocentrum
Poldertouren
Kerncentrale Doel
De Mariahoeve - zilte teelt
Koegat
Prosperpolder
Polsvliet
Graauwse Kreek
Vlaamse Kreek
Doel
Havencentrum
Poldermuseum Lillo
Zonnetrein
Groot Eiland
Meester van der Heijden Groeve
Kieldrecht
Fort Liefkenshoek
Zestigvoet
De Putten
Museum De Vier Ambachten
Hulst
De Grote Geule
Natuurgebied Ketenisseschoor
Clingepolder
Zoetevaart
Drijdijk
Verrebroekse Plassen
Sluisgebouw Kallo
Klinge
Verrebroek
Kallo
Rietveld Kallo
Haasop
De vlakte van Zwijndrecht
Groot Rietveld
Blokkersdijk
Verbeke Foundation
Natuurgebied Sint-Annabos
Beschermd landschap Vlietbos
Melseledijk
Sint Gilles-Waas
Antwerpen
Ossendrecht

Emmaweg

DRIE-EENHEID

NATUUR
LANDBOUW
HAVEN

In het Grenspark Groot Saeftinghe komen de werelden van natuur, landbouw en haven samen. Deze 'drie-eenheid' is benoemd als drager van de ruimtelijke identiteit en als leidraad voor de verdere ontwikkeling van het gebied. Waar de drie werelden vroeger nogal eens tegenover elkaar stonden, is het nu zaak om ruimtelijke verbindingen te maken en gezamenlijke business cases op te zetten. Hoe de verhouding tussen natuur, landbouw en haven zich in de loop van de tijd heeft ontwikkeld, laat dit katern zien.

ONTWIKKELING NATUUR, LANDBOUW EN HAVEN

De verhouding tussen natuur, landbouw en haven is per tijdvak erg verschillend geweest en is nog steeds in ontwikkeling. De kaartenreeks geeft hier een beeld van. Vanaf 1850 werd de de haven van Antwerpen geleidelijk uitgebreid. Vóór die tijd was Antwerpen bezet door de Spanjaarden en bleeft de economische ontwikkeling beperkt. De inpoldering van de getijdengebieden was al eerder gestart en heeft de verhouding tussen natuur en landbouw bepaald (zie paleogeografische kaarten in de historische kaarten katern).

Legenda

- Haven
- Natuur
- Landbouw
- Bebouwing en overig landgbruik

Bron kaarten: Port of Antwerp/ Rijksoverheid / Natuurpunt / Kadaster

1850

NATUUR
Natuurontwikkeling speelde rond deze tijd nog geen grote rol, maar wel zien we dat de oude kreken veelal gespaard zijn gebleven bij de inpoldering. Vermoedelijk werden ze destijds als afwatering gebruikt voor de landbouw. Buitendijks is het areaal schorren beperkt, een groter deel bestond uit brakwater, slikken en platen. In het Zuiden en noord-oosten, op de hogere en armere zandgronden, is vooral bebossing te vinden.

LANDBOUW
Door de vele overstromingen van de afgelopen eeuwen in het gebied zijn kalkrijke zeekleigronden afgezet. De polders zijn daardoor uitermate geschikt voor akkerbouw. De landbouw is in dit gebied destijds al sterk ontwikkeld.

HAVEN
De Schelde is lange tijd afgesloten geweest door de Spanjaarden, waardoor de haven van Antwerpen zich niet optimaal kon ontwikkelen.

Toen in 1863 de Schelde tolvrij werd, steeg de populaireit van de Antwerpse haven. De haven werd voornamelijk gebruikt voor goederentransport naar Afrika, Azië en Duitsland. De rederij Red Starline bracht tussen 1873 en 1934 veel emigranten van Antwerpen naar Amerika.

1915

NATUUR
Door de voortgaande inpoldering van de buitendijkse schorren wordt de intergetijdenzone steeds kleiner en gaan daaraan verbonden natuurwaarden verloren. Ook verandert hierdoor de waterdynamiek van de Westerschelde.

LANDBOUW
De inpoldering van de schorren blijft voortzetten. Het landbouwareaal wordt verder uitgebreid.

HAVEN
De haven blijft zich ontwikkelen. In 1869 word een miljoen ton goederen verhandeld in de Antwerpse haven.

Legenda

- Haven
- Natuur
- Landbouw
- Bebouwing en overig landgbruik

1950

NATUUR
Door de intensivering van de landbouw nemen akkervogels, akkerkruiden en weidevogels af. Buitendijks groeit het schorareaal. Er wordt een start gemaakt met natuurbescherming en geleidelijk worden reservaten aangewezen.

LANDBOUW
Na de Tweede Wereldoorlog komt de schaalvergroting en intensivisering van de landbouw opgang. Het areaal blijvend grasland neemt af, en wordt vervangen door tijdelijk grasland, afgewisseld door tijdelijke gewassen. De haven breidt zich uit in het landbouwgebied

HAVEN
Op de Rechterover wordt de haven steeds verder naar het noorden uitgebreid. Nieuwe dokken worden aangesloten met sluizen aan de Schelde.
In 1929 zet de haven ca. 26 miljoen ton stuksgoederen om. Tussen 1930 en 1970 ontwikkelet de haven zich tot een belangrijk chemiecluster.

Bron: Port of Antwerp/ Rijksoverheid / Natuurpunt / Kadaster

1990

NATUUR
Het Verdronken Land van Saeftinghe, met een groot areaal schorren, wordt in 1975 staatsnatuurreservaat en komt in beheer bij het Zeeuws Landschap. In 1990 wordt in Nederland een begin gemaakt met de ontwikkeling van de 'Ecologische Hoofdstructuur' en worden extra gebieden bestemd en ingericht voor de natuur.

LANDBOUW
Een deel van de landbouw moet plaats maken voor de industriële ontwikkeling van de haven. Elders gaan de schaalvergroting en modernisering verder.

HAVEN
De haven is sterk gegroeid. De linkeroever van de Schelde is bij het haven gebied betrokken. De Kanaaldokken en de Zandvlietsluis maken een vaarverbinding mogelijk met de Rijn.
In 1990 werd er 100 miljoen ton goederen verhandeld, 100 keer meer dan in 1900. In 1975 wordt begonnen met de gefaseerde bouw van kerncentrale Doel. In 1984 gaat Doel 4 in bedrijf.

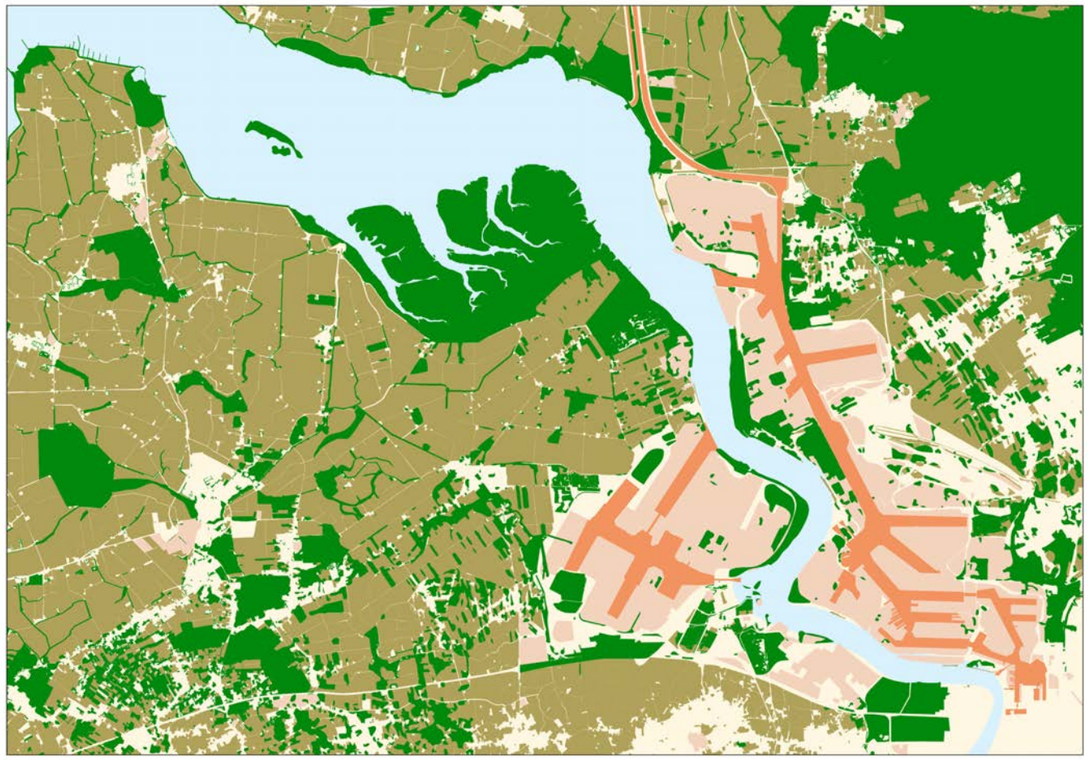

2016

NATUUR
We zien een uitbreiding van het natuurareaal. Uitbreiding van de haven wordt gecompenseerd met een verdubbeling in vierkantemeters natuur. Ook wordt compensatie natuur aangelegd voor verdieping van de Westerschelde. Natuurpunt werkt samen met de haven voor natuurbehoud en natuurherstel. In 2016 start het Interregproject voor een grensoverschrijdende aanpak van de natuurplannen.

LANDBOUW
De landbouw moet steeds meer terrein prijsgeven voor havenuitbreiding, natuurherstel, natuurcompensatie en ook voor stedelijke ontwikkelingen. De landbouwsector staat onder druk. Naast schaalvergroting en de opkomst van fruitteelt, zien we op kleine schaal ook verbreding ontstaan.

HAVEN
De haven breidt verder uit. Om bereikbaar te blijven voor grotere zeeschepen wordt de Westerschelde uitgediept. Rond Doel worden gronden aangekocht voor toekomstige havenuitbreiding.

NATUUR
LANDBOUW
HAVEN
0 1 2 3 4 km
2016
Haven
Haven van Antwerpen
Doel Kerncentrale
Overige Industriegebieden
Natuur
Buitendijkse natuur
Binnendijkse natuur
Natuurontwikkeling gepland/in uitvoering
Landbouw
Landbouw
Overig
Bebouwing
Wegen, dijken en overig grondgebruik
bron: Kadaster
WESTERSCHELDE
SCHELDE
VERDRONKEN LAND VAN SAEFTINGHE
Oosendrecht
Kieldrecht
Hulst
Sint Gilles-Waas
Antwerpen

SLOTWOORD

De drie-eenheid van natuur, landbouw en haven is gesymboliseerd in bijgaand figuur. Waar deze drie werelden elkaar raken, zijn scherpe ruimtelijke contrasten aanwezig, maar er zijn ook allerlei ecologische en functionele wisselwerkingen. Juist deze interactie maakt het Grenspark uniek. Nergens anders grenst een zo groot intergetijdennatuurgebied direct aan een van de grootste havens ter wereld en aan een bijzonder cultuurlandschap van vruchtbare landbouwpolders, fraaie binnendijken en natuurrijke kreken. Naar buiten toe gaan deze drie componenten van het Grenspark geleidelijk over in de omgeving en is er geen harde grens, maar naar binnen toe zijn ze innig met elkaar verbonden. Vanuit dit principe is in de opgestelde Gebiedsagenda Grenspark Groot Saeftinghe een koers uitgezet voor de toekomst. De kaarten uit deze atlas vormen daarvoor een ruimtelijke onderlegger.

Verdonkenland van Saeftinghe

Straatje van Willem

WESTERSCHELDE

Middelgat

Haven

Gat van Ossenisse

Overloop van Hansweert

Rug van Baarland

Platen van Hulst

Haven

Oude

Schaar van Ossenisse

Platen van Ossenisse

WESTERSCHELDE

Schaar van Waarde

Haven

Veerhv.

Plaat van Walsoorden

Haven

Zuidergat

Bocht van Walsoorden

Schor van Baalhoek

De Vogel

Kreek

Vlinkenisse

Bathse

Spuikanaal

Nauw van Bath

Geul Zimmerman

ar van Valkenisse

Haven

Plaat van Saeftinge

Platen van Valkenisse

Schaar van de Noord

as van Rilland

H E L D E

Appelzak

Schelde-Rijnverbinding Kreekrak

Marlemonsche Plaat

Overloop van Valkenisse

Konijnenschor

Speelmansgat

V e r d r o n k e n l a n d v a n S a e f t i n g e

Hondegat

Jachthaven

Spauwer

Tweede Platte Plaat

Grauwe Plaat

Eerste Platte Plaat

Provincie Zeeland

Vlaamse overheid

AGENTSCHAP NATUUR & BOS

VLAAMSE LAND MAATSCHAPPIJ

De Vlaamse Waterweg nv

Interreg
EUROPESE UNIE
Vlaanderen-Nederland
Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling

Port of Antwerp

natuurpunt

EGTS Linieland van Waas en Hulst

STICHTING HET ZEEUWSE LANDSCHAP

provincie Oost-Vlaanderen